

श्री जैन सत्य प्रकाश

तंत्री
श्रीमनलाल गोकुणदास शाह

वर्ष : ५

कमांक : ५८

अंक : १०

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA
Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05

Fax : (079) 23276240

For Private And Personal Use Only

णमो त्थु णं भगवओ महावरिस्स

सिरि रायनयरमज्जे, संमीलिय सव्वत्ताहुसंमइयं ।
पत्तं मासियमेयं, भव्वाणं मग्गयं विसव्वं ॥ १ ॥

श्री जैन सत्य प्रकाश

(मासिक पत्र)

विक्रम संवत् १९९६ :	वीर संवत् २४६६ :	ईस्वीसन १९४०
जेठ शुद्ध १० :	शनिवार :	जुन १५

वि-प-य-ह-र्श-न

१ श्रीमहावीरस्तवनम्	:	सं. श्री. अगरचंदजी नाहटा	:	३४१
२ जैनशासने उपदेशेवो साधानानो मार्ग	:	मु. म. श्री. लक्ष्मणविजयल	:	३४३
३ ज्ञानगोयरी	:	मु. म. श्री. न्यायविजयल	:	३४६
४ श्रीवीतरागस्तुति	:	सं. आ. म. श्री विजययतीन्द्र	:	३५५
सूरिजी				
५ श्री अलिनांदन देवनो कल्प	:	श्री. अंजालाल प्रेमचंद शाह	:	३५६
६ भावपुराना कूटलाक लेखो	:	मु. म. श्री. ज्ञानविजयल	:	३५८
७ प्रभु श्री महावीरनुं तत्त्वज्ञान	:	आ. म. श्री. विजयलक्ष्मिसूरि	:	३६३
८ श्री गोडीपार्श्वनाथ तीर्थभाणा	:	श्री. मोहनदास हळीचंद देसाई	:	३६६
९ मंत्रीश्वर शालाशाह	:	श्री. हजारीमलजी बांडिया	:	३६९
१० निहंनववाद	:	मु. म. श्री. धुरंधरविजयल	:	३७२
११ श्री जिनेंद्रप्रतिमानो रयना	:	मु. म. श्री. दर्शनविजयल	:	३७७
‘कल्याणु’ना तंत्रीनो पत्र	:		:	३८०
समाचार तथा स्वीकार	:		:	३८०नी सामे

पूज्य मुनिमहाराज्जेने विज्ञप्ति

हुवे अतुर्मास जेसवानी तैयारी छे तो पोतपोतानु अतुर्मास ज्यां निश्चित थाय त्यांनुं सरनामुं लणी जणुववा सो पूज्य मुनिमहाराज्जेने नम्र विज्ञप्ति छे.

लवाजम

स्थानिक १-८-० अहारगास २-०-० छूटके अंक ०-३-०

मुद्रक : नरोत्तम हरगोविंद पंड्या, प्रकाशक : श्रीमनदास गोडगहास शाह, मुद्रणस्थान :
सुबाष प्रिन्टरी सदापोस कोस रोड अमहावाह, प्रकाशनस्थान : श्री जैनधर्म
सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय, जेशिंगभाहणी वाडी, धीकांटा रोड, अमहावाह.

श्री जैन सत्य प्रकाश

कुमांक : ५८

मासिक पत्र]

[वर्ष ५ : अंक १०

पूर्वाचार्यविरचितं 'संसारदावा'-पादपूर्तिरूपं

श्रीमहावीरस्तवनम्

संग्राहक—श्रीयुत अगरचंदजी नाहटा

कल्याणधल्लीवनधारिषाहं, श्रेयःपुरीसत्पथसार्थवाहम् ।

हर्षप्रकर्षेण नवीमि वीरं, संसारदावानलदाहनीरम् ॥ १ ॥

विभोजनास्ते जगति प्रधाना ये त्वां भजंते दलिताभिमानाः ।

संप्राप्तसंसारसमुद्रतीरं, संमोहधूलीहरणे समीरम् ॥ २ ॥

केनापि जिग्ये न हि मोहभूषः, प्रकाममुद्दामतमःस्वरूपः ।

विना भवंतं भुवनैकवीरं, मायारसादारणसारसीरम् ॥ ३ ॥

सुवर्णसङ्घर्षलसच्छरीरं, सिद्धार्थभूपालकुलामकीरम् ।

औदार्यधैर्यादिगुणे गभीरं, नमामि वीरं गिरिसारधीरम् ॥ ४ ॥

अन्या विहाय महिला महिमाभिराम, भेजे जिनेश भवता किल मुक्तिरामा ।

कैवल्यनिर्मलरमासुखमानवेन, भाषावनामसुरदानवमानवेन ॥ ५ ॥

सत्ताकिनायकनिकायशिरांसि यानि, ब्रह्मादिदैवतगणेन मनागतानि ।

त्वत्पादनीरजरजः स्पृहयंति तानि, चूलाखिलोककमलावलिमालितानि ॥ ६ ॥

तापापहा भविकभृंगविराजमाना, मूर्तिस्तव प्रवरकल्पलतोपमाना ।

दत्ते जगत्त्रयपतेऽसुमतः समूहैः, संपूरिताभिनतलोकसमीहितानि ॥ ७ ॥

येषामधो नवसुवर्णसमुद्भवानि, संवारयंति विबुधा नवधा कजानि ।

भुपावकानि रजसा किल तावकानि, कामं नमामि जिनराज पदानि तानि ॥ ८ ॥

तावत् तृष्णाकुलितमतयः पापतापोपगूढा

दुःकस्वार्यते नवनवभवप्रोष्मकाले कराले ।

यावल्लोका वनमिव भवच्छासनं नो लभंते

बोधागाधं सुपदपदवीनीरपूराभिरामम् ॥ ९ ॥

पीयूषाभं तव सुवचनं वर्यमाधुर्ययुक्तं

स्वादं स्वादं विपुलहृदयं क्षीरसिंधोः समुत्थम् ।

क्षीरं नीरं कुसुमयमयं कामयते न भव्या

जीवाहिंसा विरललहरीसंगमागाहदेहम् ॥ १० ॥

निःपुण्यानां न सुलभमिह श्रीमदानंदहेतु

विज्ञैर्नान्यैस्तव जिनपते शास्त्ररूपं निधानम् ।

चित्रावासे लसतदवलता निर्जिता मर्त्यभूभृत्

चूलावेलं गुरुगममणीसंकुलं दूरपारम् ॥ ११ ॥

अध्याबाधाः सपदि विबुधाः सच्चिदानंदलीनाः,
 पुण्यापीना अन्नरममरं संश्रयं संश्रयते ।
 यस्मात् पीत्वा समशमसुधी तं जिनेंद्र त्वदीयं,
 सारं वीरागमजलनिधि सादरं साधु सेवे ॥ १२ ॥
 ये दुर्गाश्रोपसर्गा भवति कुमतिना संगमेनाहतास्ते,
 तस्यैवास्तेगमायाऽजनिषत तदनुध्यानसंधानदष्टै—
 देवैर्दिव्या समोदं तव शिरसि तदा पुष्पवृष्टिविचक्रे,
 आमूलालोलधूलीबहुलपरिमलालीढलोलालिमाला ॥ १३ ॥
 शांतं कांतं नितान्तं निरुपमसुखमालाभवंतं भवंतं,
 दृष्ट्वा लीना स्वयं सा जिनवर ! कमला चंचलाऽपि स्वभावात् ।
 विन्यस्ता शोरिणा या विधिसविधगता न स्थिता षट्पदाली,
 झंकारारावसारामलदलकमलागारभूमीनिवासे ॥ १४ ॥
 केचिद् हायंति देवाः प्रमदभरभृता नाथ नृत्यंति केचित्,
 स्नाते जाते सुमेरौ त्वयि जनिसमये रत्नसिंहासनस्थे ।
 रम्यक्षौमावृतांगे मृदुतरचरणाभासुरस्फारमौलि—
 छायासंभारसारे वरकमलकरे तारहाराभिरामे ॥ १५ ॥
 सिंहाकः सप्तहस्तप्रमिततनुरयं संपदः सर्वभध्या—
 देया देयाद् यदीयाननकमलभवा द्वादशांगीमयांगी ।
 दक्षौ मोक्षोपयोगी वदति भगवती भारती नित्यमेवं
 वाणीसंदोहदेहे भवविरहवरं देहि मे देवि सारम् ॥ १६ ॥
 एवं देवाधिदेवः सद्तिशयचयैः सर्वतः शोभमानः,
 काव्यैः संसारदावास्तुतिपदकलितैः कोविदैर्वर्ण्यमानः ।
 सद्बन्धेयस्त्रैशलेयः स भवतु भविनां भूतये वर्द्धमानः,
 ज्ञानाभःसागरांभः सकलसुखकरः श्रीजिनो वर्द्धमानः ॥ १७ ॥
 ॥ इति श्री महावीरस्तवनम् ॥

इस स्तवन का एक पत्र हमारे संग्रह में है और इसकी दूसरी प्रति बिकानेर स्टेट लायब्रेरी में है ।

“जैन पादपूति साहित्य” के सम्बन्ध में मेरा एक लेख ‘जैन सिद्धान्त भास्कर’ के भा. ३ कि. १ में प्रकाशित हुआ था । उसके पश्चात् खोजशोध करते हुए अन्य कई पादपूति रचनाओं का पता चला है । उनमेंसे हमारे संग्रह में भी ‘संसारदावा’ स्तोत्र के समग्र पादपूतिरूप स्तोत्र उपलब्ध हुआ है । वह अप्रकाशित होनेसे उसे यहां प्रगट किया जा रहा है । जैनस्तोत्र साहित्य बहुत ही विशिष्ट एवं विशाल है, कई कई रचनाएँ तो सचमुच जैन समाज के गौरव की वस्तु हैं, उनमेंसे चुन चुन कर प्रगट करते रहने का हमारा विचार है । अन्य विद्वानों से भी निवेदन है कि वे भी इसी प्रकार विशिष्ट रचनाओं को मूल रूप से प्रगट कर सकें तो अच्छा ही है, अन्यथा उसका परिचय तो अवश्य ही प्रगट करते रहें ।

શ્રી જૈનશાસને ઉપદેશોદો સાધનાનો માર્ગ

લેખક: મુનિરાજ શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી [આ. મ. શ્રી વિજયરાગચંદ્રસૂરિવિનય]

(ગતાંકથી પૂર્ણ)

ધર્મપુરુષાર્થની પ્રધાનતા

કામજનિત સુખ એ અતિ ક્ષેત્રપકાલીન, કલ્પિત અને આરોપિત છે તેથી તેનાં કારણોની સાધના માટે સેવાતો પરિશ્રમ કોઈ પણ પ્રકારનો વિશિષ્ટ ફળને આપનારો થતો નથી. કામજન્ય સુખ એ આરોપિત એટલા માટે છે કે તે પરાધીન છે. અનારોપિત અને તથ્ય સુખ તેને જ કહેવાય કે જેમાં પરની આધીનતા ન હોય. કામજન્ય સુખમાં ઇન્દ્રિયો, તેના વિષયો અને વિષયોનાં સાધનોની આધીનતા અવશ્ય રહેલી છે. એટલું જ નહિ પણ તે કામજન્ય સુખ ઉત્સુકતા (ચાલી જવાનો ભય અને વ્યાકુલતા) રૂપી દુઃખથી સંમિશ્રિત છે. કામસુખ, એ ઉત્સુકતારૂપી દુઃખના પ્રતિકારથી જ ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે. જીવને ઉત્સુકતા એ જ દુઃખ છે અને એ ઉત્સુકતાની નિવૃત્તિ એ જ સુખ છે. કામજન્ય સુખદુઃખોમાં પણ એ ઔત્સુક્યની પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ જ મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. ઔત્સુક્યના અભાવથી જનમનારાં સુખનો અનુભવ ઔત્સુક્યવાળાને હોતો નથી. ઇન્દ્રિયજન્ય કામસુખો એ દુઃખરહિત કદી હોઈ શકતાં નથી, કારણ કે એની પ્રાપ્તિ, ઉપભોગ અને વિયોગમાં ચિન્તા, વ્યાકુળતા અને ઉત્સુકતા રહેલી જ હોય છે. સોજની પુષ્ટિ, વધ્યનુ મંડન કે જળોતું રૂઘિરપાન, એ જેમ અધિક દુઃખને માટે છે તેમ કામભોગ માટેનો સઘળો પ્રયત્ન એ પણ અધિક દુઃખને માટે જ છે. તીવ્ર અગ્નિના તાપથી તપતા લોઢાની જેમ ન્યાં ઔત્સુક્યરૂપી અગ્નિવડે ઇન્દ્રિયોની સદા તપતા સુખરૂપ જળને શોષવી રહી હોય, ત્યાં સુખની કલ્પના કરવી એ મિથ્યા ભ્રમ છે. ન્યાં પહેલાં અને પછી અરતિ અને ઔત્સુક્યરૂપી અગ્નિના સ્પર્શથી ઇન્દ્રિયોનો સમુદાય તપી રહ્યો હોય ત્યાં શાંતિ નહિ કિન્તુ સંતાપ જ હોય એમાં લેશ પણ આશ્ચર્ય નથી. સુખના અનુભવકાળે પણ ન્યાં તેના પ્રતિપક્ષી કારણો ઉપર દ્વેષ કાયમ એટલો હોય ત્યાં સુખ માનવું, એ કોકટ છે. એક મહાપુરૂષે કહ્યું છે કે કામજનિત સુખ એ ભયરૂપી અગ્નિની ભસ્મ છે, કારણ કે એ સુખની ચારે યાજ્ઞ નાના પ્રકારના ભયો પ્રસરેલ જ હોય છે. ઇન્દ્રિયોના સુખમાં આહ્લાદ જેવું કંઈ નથી, જે છે તે એક સ્કંધ ઉપરના ભારને ઉતારી અન્ય સ્કંધ ઉપર મૂકવા જેવું છે. દુઃખની એ પ્રકારની વિનિવૃત્તિ-ફેરફાર એ જ ઇન્દ્રિયજન્ય આહ્લાદનું તત્ત્વ છે. મોહનીય કર્મના ઉદયથી ચિત્ર વિચિત્ર વસ્તુઓમાં સુખ દુઃખની કલ્પના થાય છે. પરન્તુ એ સુખ દુઃખની કલ્પના અને મોહનીય કર્મની પરતંત્રતા, એ સઘળું આત્મા ઉપરનું બંધન જ છે. એ બંધનથી ન્યાંસુધી જીવ મુક્ત બનતો નથી ત્યાં સુધી સત્ય સુખનો આસ્વાદ તેનાથી દૂર ને દૂર જ રહે છે.

સાચું સુખ

સાચું સુખ એ નિર્મળ આત્મસ્વરૂપના લાભથી થાય છે. આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સચ્ચિદાનંદમય છે. ઇન્દ્રિયાદિની સહાય વિના જ આત્મા સ્વરૂપનો અનુભવ કરે, સર્વ વસ્તુનો જ્ઞાતા અને સ્વરૂપરમણતારૂપી સુખનો અનુભવ કરે, એ જ સાચું સુખ છે. જે સુખનો અનુભવ કરતી વખતે દુઃખની આત્યંતિક નિવૃત્તિ થાય છે, શરીર અને મન સંબંધી સર્વ

[૩૪૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વપ ૫]

દુઃખોનો વિલય થાય છે તથા આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિજન્ય ત્રિવિધ તાપોનો અભાવ થાય છે; એ જ સાચા સુખની દશા છે. કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ ન હોવું એ જીવનું સાચું સુખ છે. દુઃખગર્જિત સુખ તે સુખ નહિ પણ દુઃખ જ છે. જે સુખ પામ્યા પછી વિશેષ સુખની તૃષ્ણા ન રહે તે જ નિરૂપમ સુખ છે. આજ પદાર્થોને ગ્રહણ કરવાની કે ત્યજવાની ઇચ્છા તૃષ્ણા ને આશાનો ન્યાં સર્વથા અભાવ છે, તે જ પરમ સુખ છે. સાધવા યોગ્ય સિદ્ધ થઈ ગયા પછી અને મેળવવા યોગ્ય મેળવી લીધા પછી જ જીવને એ દશા પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વ તૃષ્ણાનો અંત એ જ જીવને મોક્ષ છે. તૃષ્ણાનો અંત થયા પછી ઉત્સુકતા રહેતી નથી. સર્વ ઇચ્છિતની પ્રાપ્તિ થયા પછી જ નવું મેળવવાની ઇચ્છા કે ઉત્સુકતા ચાલી જાય છે. ઉત્સુકતા ચાલી ગયા પછી કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરવાની આકી રહેતી નથી. તે જ મુક્ત્યવસ્થાનું નિરૂપમ સુખ છે. સર્વ સુખનું મૂળ આ રીતે સ્વસ્થપણું, ઉદ્દેગ-રહિતપણું અથવા ઉત્સુક રહિતપણું જ છે. સ્વસ્થપણાનો નાશ કરનાર જીવની ઉત્સુકતા છે તેથી એ ઉત્સુકતા જ સર્વ દુઃખનું ખીજ છે. મોહથી ઉત્સુકતા ઉત્પન્ન થાય છે અને અસ્વસ્થતાથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યારે મનુષ્ય પોતાને માટે જે કાર્ય હિતકારી નથી એ કાર્ય કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે, ત્યારે સમજી લેવું કે તે તેના મનની અસ્વસ્થ અવસ્થાનું પરિણામ છે. અને મનની એ અસ્વસ્થતા ઉત્સુકતામાંથી જન્મે છે. જીવને પરંપરાએ અહિતકારી માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનારી એ ઉત્સુકતા જ છે. જેને કાંઈને કોઈ પ્રકારનો મોહ છે તેને તે તે વસ્તુની તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થયા વિના રહેતી નથી, અને ઉત્સુકતા ચિત્તની સ્વસ્થતાનો નાશ કર્યા વિના રહેતી નથી. ચિત્તની સ્વસ્થતાનો નાશ એ જ દુઃખ છે. ઉત્સુકતા-રહિતપણું પ્રવૃત્તિ કરવી એ જ સાચી સ્વસ્થતાની નીશાની છે. જે પ્રવૃત્તિની પાછળ ઉત્સુકતા છે એ પ્રવૃત્તિ અસ્વસ્થતાની જનક છે અને એ અસ્વસ્થતા જ જીવને ભારી પીડા ઉપજાવનારી છે. શાંતિ આનંદ અને સ્વસ્થતા વગેરે એક જ અર્થને કહેનાર શબ્દો છે. સંપૂર્ણ સ્વસ્થતા તે જ શાશ્વત શાંતિ છે, તે જ સાચો આનંદ છે અને તે જ પરમ સુખ છે. મોક્ષનું કે સુખનું સાચું સ્વરૂપ કોઈ હોય તો તે જ છે. જગતના આજ પદાર્થોથી, વિષયોથી, કે અન્ય વસ્તુઓથી જે આનંદ મળે છે તે ક્ષણિક છે. તે મેળવ્યા પછી અન્ય આનંદ કે સુખ મેળવવાની ઇચ્છા ઉભી રહે છે તેથી તે સુખ પરમ સુખ નથી. મોક્ષનું સુખ એ જ પરમ સુખ છે, કારણ કે તેને મેળવ્યા પછી કોઈ પણ સુખ મેળવવાની કામના રહેતી નથી.

સુખનો સાચો આધાર

સુખને માટે જીવને આત્મા સિવાય અન્ય વસ્તુની અપેક્ષા જ્યારે રહેતી નથી ત્યારે જ તેને સાચી સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત થાય છે. મોક્ષ સુખને છોડી આકીનાં સર્વે સુખ આજ વસ્તુ ઉપર આધાર રાખે છે. પાંચે ઇન્દ્રિયોનું સુખ તેના વિષયોની પ્રાપ્તિ ઉપર અવલંબેલું છે. અનુકુળ વિષય ન મળ્યો કે પ્રતિકુળ વિષય મળ્યો તો દુઃખ થાય છે. માનસિક સુખ જે કે ઇન્દ્રિય સુખ કરતાં અધિક છે અને થોડા અધિક કાળ સુધી ટકે છે તો પણ આખરે તે પણ ક્ષણિક છે. તેનો આધાર પણ આજ સાધનો (પુસ્તકોદિ) મન અને ઇન્દ્રિયો ઉપર રહેલો છે. પાંચ ઇન્દ્રિય અને મનથી જ જ્ઞાતજ્ઞાન થાય છે અને જ્ઞાત જ્ઞાનથી જીવને સુખ થાય છે. ઇન્દ્રિયો નિર્મળ ન હોય અને મન એકાગ્ર ન હોય તો

અંક ૧૦]

શ્રી જૈનશાસ્ત્રને ઉપદેશલો સાધનાનો ભાગ

[૩૪૫]

શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અસુલભ અને છે. અને શ્રુતજ્ઞાનના અભાવમાં તેવા પ્રકારના માનસિક સુખનો અનુભવ થઈ શકતો નથી. વૃદ્ધાવસ્થામાં મન અને ઇન્દ્રિયો નિર્બંધ અને છે ત્યારે શ્રુતજ્ઞાનજનિત માનસિક સુખનો પણ અંત આવે છે. લેખનશક્તિ કે વક્તૃત્વશક્તિથી જે સુખનો અનુભવ થાય છે તે પણ શ્રુતજ્ઞાનની સહાયથી જ થાય છે. તેમાં પણ ઉપર લખેલી સર્વ વસ્તુઓની અપેક્ષા ઉપરાંત એ લેખ અને લાપણ સંબંધી અન્યોના અનુકુળ અભિપ્રાય આદિની પણ આવશ્યકતા રહે છે. સારો પણ લેખ તથા સુંદર પણ લાપણ જે લોકોમાં પ્રશંસાદિને ન પામે અગર વિરૂદ્ધ અભિપ્રાયને મેળવે તો તેના લેખકાદિના માનસિક સુખમાં મોટો વિક્ષેપ ઉભો થાય છે.

આ રીતે સુખનો આધાર ત્યાંસુધી આત્મા સિવાય અન્ય પદાર્થો ઉપર રાખવામાં આવે છે ત્યાંસુધી સાચા સુખથી દુર રહેવાનું જ થાય છે. આત્માનું સુખ કે આત્મિક આનંદ મેળવવામાં પર ઉપર આધાર રાખવો પડતો નથી, માત્ર આત્માની સ્વસ્થતા ઉપર જ તેનો આધાર છે માટે તે જ સાચું સુખ છે. શાસ્ત્રો કહે છે કે—

‘ અવિક્ષ્વા અણાળંદે ।’

‘ અપેક્ષાયા દુઃખરૂપત્વાત્ ।’

‘ પરસ્પૃહા મહાદુઃખં, અથવા નિઃસ્પૃહત્વં મહાસુખં ।’

‘ અપેક્ષા એ જ આનાનંદ છે. ’

‘ પારકાની અપેક્ષા રાખવી એ જ દુઃખરૂપ છે. ’

‘ પરસ્પૃહા એ જ મહાદુઃખ અને નિઃસ્પૃહત્વ એ જ મહાસુખ ’

એ વગેરે વાક્યોનો વિચાર કરતાં સમજાય છે કે ત્યાં સુધી મનુષ્ય સુખને માટે પર પદાર્થો ઉપર આધાર રાખે છે ત્યાંસુધી જ તે દુઃખી છે. આત્મા સિવાયના સર્વે પર પદાર્થો વિષયો અને ઉપાધિઓ ઉપાધિરૂપ છે, દુઃખરૂપ છે અને તેથી તેના ઉપર આધાર રાખનાર પણ દુઃખ જ પામે છે.

એક મહાત્માએ કહ્યું છે કે—

‘ આત્મસ્વરૂપ એ જ પોતાની વસ્તુ છે અને પરસ્વરૂપ એ પારકી વસ્તુ છે એવો આત્મા અને અનાત્માનો અથવા ચેતન અને જડ વસ્ત્રોનો ભેદ જોણે યથાર્થ જાણ્યો છે તેણે જાણવાયોગ્ય સદ્ગુણ જાણ્યું છે, એમ સમજી લેવું. ’

આત્મા સિવાય બીજા પદાર્થો મેળવવાથી દુઃખનો નિવૃત્તિ થાય છે તોપણ તે નિવૃત્તિ અનિવૃત્તિ સ્વરૂપ જ છે, કારણ કે એક દુઃખનો નિવૃત્તિ થવા છતાં અન્ય અનેક દુઃખોનો અનિવૃત્તિ તે જ સમયે રહેલી હોય છે. જગતના બાહ્ય પદાર્થો પ્રાપ્ત થવાથી સુખ મળે છે તેમાં તે પદાર્થોને મેળવવામાં સહવા પડતાં દુઃખોને ન ગણીએ તોપણ તે સુખ, દુઃખનો આત્યંતિક નિવૃત્તિ નહિ કરાવનાર હોવાથી, દુઃખરૂપ જ છે. એ બાહ્ય પદાર્થોથી મેળવેલું સુખ અતૃપ્તિ સ્વભાવવાળું હોય છે તેથી તે મત્ત્યા પછી બીજું સુખ મેળવવા માટે મન તલસ્થા જ કરે છે અને તે મળેલું સુખ ગમે તેટલો વખત ટકે તોપણ, અનન્તકાળની અપેક્ષાએ તો ક્ષણિક જ છે, ભોગકાળે પણ વિયોગની ચિન્તાદિના દુઃખથી મિશ્રિત છે અને પરિણામે પણ કર્મનો

[૩૪૬]

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક

[વર્ષ ૫]

બન્ધ કરાવી જન્મમાદિનાં દુઃખની વૃદ્ધિ કરાવનાર જ થાય છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે—

“જે સુખની પછી દુઃખ રહેલું છે તે સુખ સુખ નથી પણ દુઃખરૂપ છે. જે આરોહણ ફેર અવરોહણ કરાવનાર છે, એ આરોહણ આરોહણ નથી, કિન્તુ અવરોહણ-ભવરૂપ પતન જ છે.”

ત્રણ ભુવનના સર્વ પદાર્થો પ્રત્યેની અભિલાષાનો સર્વથા વિલય થાય છે ત્યારે તે આત્માની સઘળી ઉત્સુકતા ટળી જાય છે. અને એ ઉત્સુકતાનો અભાવ થયા પછી પ્રયોજનના અભાવે હિતકર અહિતકરમાં પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ રહેતી નથી. એ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિનો અભાવ થવાથી આત્મામાં જ આત્મા વડે આત્માને સુખ અનુભવાય છે, એ જ શાશ્વત શાંતિ, પરમાનંદ કે સાચા સુખનું સ્વરૂપ છે. એ સુખ ઉત્સુકપણાના નાશથી જન્મે છે તેથી ઉત્સુકપણાનો નાશ કરવા પ્રયાસ કરવો એ જ એક પરમ પુરુષાર્થ છે. એ પુરુષાર્થનું નામ ધર્મપુરુષાર્થ છે. મોક્ષ પુરુષાર્થ એ ધર્મપુરુષાર્થનું ફળ છે. ધર્મપુરુષાર્થ એ મોક્ષ પુરુષાર્થનું મૂળ છે.

ધર્મકથાનો આદર

કામપુરુષાર્થમાં જેમ મલીન કામભોગોમાં રાગનો ઉત્કર્ષ વધીને વિપર્યાસ વધતો જાય છે અને વધતો વધતો દુર્ગતિમાં પરિણમે છે તેમ ધર્મપુરુષાર્થમાં એથી વિપરીત થાય છે. ધર્મ પુરુષાર્થના સાધન, સ્વરૂપ, વિષય અને ફળ એ ચારે અંગો વિશુદ્ધ છે. દયા દાન ક્ષમાદિ એનાં અંગો કારણો છે, આત્માનો વિશુદ્ધ અધ્યવસાય એ એનું સ્વરૂપ છે, પંચ પરમેષ્ઠી આદિ પરમ તત્ત્વોની ભક્તિ ઉપાસના અને આજ્ઞાપાલનાદિ એનો વિષય છે, અને ઉત્તમ પ્રકારનાં દેવ ભવનાં અને મુક્તિનાં અનુપમ સુખો, એ એનું ફળ છે. એ પ્રત્યેક વસ્તુઓ ચિત્તવિશુદ્ધિનું રસાયણ છે અને વિશુદ્ધ ચિત્તથી જીવ પુણ્યબન્ધ અને કર્મનિર્જરાને ઉપાર્જન કરે છે. પુણ્યબન્ધ અને કર્મનિર્જરા એ પરંપરાથી સ્વર્ગાપવર્ગમાં પરિણમે છે. મોક્ષને વિષે એકતાન મનિવાળા ઉત્તમ લેશ્યાએને ધારણ કરનારા સાત્ત્વિક પુરુષો જ ધર્મપુરુષાર્થનું આસેવન કરી શકે છે. અર્થ અને કામ પુરુષાર્થ એ લોકોને ઇષ્ટ હેવા છતાં પાપની વૃદ્ધિના જનક હોવાથી પરાપકારરસિક પુરુષો એની કથાનો પણ પરિત્યાગ કરે છે. પરાપકાર રસિક પુરુષો આ લોક પર લોકમાં હિતકારી અને સર્વને અમૃત તુલ્ય એવી સુવિશુદ્ધ ધર્મકથાનો જ આદર કરે છે. જે કથામાં ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ, શૌચ, આકિંચન્ય અને સ્ત્રાહ્યર્થોદિની પ્રધાનતા છે, તથા જે અનુકમ્પા, ભક્તિ, સકામ નિર્જરાદિ પદાર્થોના વિસ્તૃત વર્ણનોથી ભરેલી છે, તે ધર્મકથા જ ઉત્તમ પુરુષોને આનંદ આપનારી છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભાદિ કષાયોથી આચ્છાદિત મતિવાળા શ્રોતાએને ધર્મકથા આનંદ આપનારી થતી નથી તેનું કારણ તેઓની અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ છે. કષાયની પરિણતિથી તેવા આત્માઓ સદાય પરલોકના દર્શનથી પરાક્રમુખ હોય છે, આ લોકને જ પરમાર્થ તરીકે અને પરમ તત્ત્વ તરીકે પિછાને છે તથા પોતાના સિવાય અન્ય સર્વ જીવો ઉપર સદાય નિરનુકમ્પ રહે છે. તેવા અધમ પુરુષો સુગતિની પ્રતિપક્ષિણી અને દુર્ગતિની જ એક કંઠલીસમી અનર્થથી ભરેલી અર્થકથાને જ ચાહે છે, પરન્તુ તેથી વિપરીત સ્વભાવવાળી ધર્મકથાને મનથી પણ ઈચ્છતા નથી.

અંક ૧૦]

શ્રી જૈનશાસને ઉપદેશો સાધનાનો માર્ગ

[૩૪૭]

બીજા કેટલાક જીવો પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયવિષયથી હાંમેશાં મોહિત મનવાળા રહે છે, ભાવશત્રુ સમાન ઇન્દ્રિયોને અનુકૂળ વિષયોમાં જ પ્રવર્તનારા હોય છે. પરમાર્થના માર્ગથી અગ્નણ તથા સુંદરાસુંદર વસ્તુઓમાં અનિશ્ચિત મતિવાળા હોય છે. તથા મધ્યમ લેશ્યાવાળા રાજસી સ્વભાવના હોય છે, તેઓ કામકથામાં જ આનંદ માને છે કે જે કામકથા પડિત જનોને મન હસનીય છે, કરનાર કે સાંભળનારની માત્ર વિડમ્બના જ કરાવનાર છે તથા આ ભવ અને પરભવના દુઃખોને જ માત્ર વધારનાર છે. એ કામકથામાં આસક્ત થયેલા આત્માઓને પણ ધર્મકથા ગમતી નથી.

ધર્મકથા તેઓને જ પસંદ આવે છે કે જેઓ જન્મ, જરા, મરણનાં દુઃખોથી ઉદ્ધિમ થયેલા હોય છે, જન્મ-માંતરની કુશલાકુશલતાનો વિચાર કરનારા હોય છે, કામભોગોથી વિરક્ત થયેલા હોય છે, પાપલેપથી મુક્તપ્રાયઃ બનેલા હોય છે તથા પરમપદના સ્વરૂપને સારીપેઠે સમજનારા હોય છે. એવા સાત્ત્વિક મનોવૃત્તિવાળા શુભ લેશ્યાઓને ધારણ કરનારા આસન્નમુક્તિગામી ઉત્તમ પુરૂષો જ સ્વર્ગોપવર્ગ ઉપર સમારોહણ કરવા માટે નિઃશ્ચેષિતુલ્ય, પંડિત પુરૂષોવડે પ્રશંસનીય અને મહાપુરૂષો વડે આસેવિત સર્વકથાઓમાં સુંદર એવી ધર્મકથાને વિષે અનુરક્ત બને છે.

ઉપદેશ કરવા યોગ્ય પુરૂષાર્થ

ઉત્તમ સિવાય અન્ય પુરૂષોને ધર્મકથા પ્રત્યે અનુરાગ પણ ઉત્પન્ન થઈ શકતો નથી તેો પછી ધર્મપુરૂષાર્થ પ્રત્યે ઉત્સાહ તેો ક્યાંથી જ પ્રગટી શકે? તેો પણ અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થની નિઃસારતા અને હેયતા જેમ જેમ આત્માને સમજાવતી જાય છે તેમ તેમ ધર્મ-પુરૂષાર્થ પ્રત્યે તેની મતિ ઉલ્લસિત થતી જાય છે. એ કારણે શ્રી જૈન શાસન સૌથી પ્રથમ અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થની અસારતા સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છે. જ્યારે પરમાર્થને નહિ પામેલા અન્ય દર્શનો યારે પુરૂષાર્થોને ઉપાદેય કોટિમાં મૂકી અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થની પણ જરૂરિયાત સાબીત કરવા પ્રયાસ કરે છે. જેની જરૂરિયાત જીવોને સ્વભાવથી જ સમજાયેલી છે અને જેના પરિણામે જ જીવો અનેક પ્રકારની આપત્તિઓના અધિકને અધિક ભોગ થાય છે, તેના પ્રત્યેનો જ જીવોનો અનુરાગ વધે એવી ભૂતિનો ઉપદેશ આપવો, એ દયાળુ ઉપદેશકોનું કર્તવ્ય નથી જ. તેવી દ્રવ્ય દયાને આધીન થઈને જેઓ ભાવદયા પ્રત્યે દુર્લભ કરે છે તેવા આત્માઓ ધર્મોપદેશક બનવાને લાયક નથી. દ્રવ્યદયા પણ ભાવ દયા ગર્ભિત હોય અને સમ્યગ્જ્ઞાનમાંથી જન્મેલી હોય તેો જ પ્રશંસનીય ગણાય છે. અન્યથા સંસાર મોત્સક મિથ્યાદષ્ટિઓની ભાવદયા શૂન્ય દ્રવ્ય દયા પણ પ્રશંસાને પાત્ર થવી જોઈએ. પરન્તુ દુઃખી જીવોને સુખી કરવા માટે મારી નાંખવા જેવી અધમ મનોવૃત્તિ પેદા કરાવનાર અજ્ઞાન અને મિથ્યા દષ્ટિ આત્માઓની દ્રવ્ય દયાને પરમાર્થના માર્ગમાં લેશ પણ ઉત્તેજન આપવામાં નથી આવ્યું, એ જગવિદિત છે. અર્થકામની નિઃસારતાનું જ્ઞાન એ જીવોના અર્થકામના અનુરાગરૂપી વિષનો નાશ કરનાર છે અને એ રીતે નિર્વિષ થયેલા પુરૂષોને અવસ્થા વિશેષે સેવવો પડતો અર્થકામ પુરૂષાર્થ કવચિત્ દુર્ગતિદાઇ બનતો નથી. પરન્તુ અર્થકામના અનુરાગ રૂપી વિષથી ભરેલા આત્માઓને એ પુરૂષાર્થની સાધના કરવાનો ઉપદેશ મોહના નશામાં ચક્રબૂર બનાવી આત્મજ્ઞાન જ્ઞલાવનારો જ થાય. અર્થકામ જીવને કાંઈ પણ

[૩૪૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

લાભ કરતા નથી ? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર અહીં મળી રહે છે. કોઈક આત્માઓને એ પુરુષાર્થો પણ અનર્થકર નહિ થતાં અર્થકર થયા હોય, કે થતા હોય તો તેનું કારણ એ પુરુષાર્થ વિષયક તે આત્માનો અનાદિ કાલીન અયોગ્ય અનુરાગ સુયોગ્ય ઉપદેશના બળે પ્રથમથી જ દૂર થયેલો હોય છે. પરંતુ જેટલા પ્રમાણમાં એ અયોગ્ય વસ્તુ પ્રત્યેનો અનુરાગ ગયેલો નથી હોતો તેટલા પ્રમાણમાં તો તે આત્માઓને પણ તે અનુરાગરૂપી વિષનું દુષ્પરિણામ ભોગવવું પડે છે જ. આ વગેરે કારણોએ શ્રી જૈન શાસનમાં એક ધર્મ પુરુષાર્થ જ ઉપાદેય મનાયેલો છે અને તે ધર્મ ખીન્ને કોઈ નહિ કિન્તુ મોક્ષ માટેનો સર્વજનોનાં વચનોને અનુસરીને થતો મૈત્ર્યાદિ ભાવયુક્ત જીવનો પ્રયત્ન વિશેષ.

ધર્મના પ્રકાર

એ ધર્મના ચાર પ્રકાર પડી જાય છે. નામ ધર્મ, સ્થાપના ધર્મ, દ્રવ્ય ધર્મ અને ભાવ ધર્મ. એ ચારેમાં પણ ભાવધર્મ, એ જ ઉપાદેય છે. એ ભાવ ધર્મની પ્રાપ્તિ જીવોને મિથ્યાત્વમોહનીયાદિ કર્મના ક્ષયોપશાયથી થાય છે. ભાવ ધર્મ આત્મ સ્વભાવરૂપ છે અને એ આત્મ સ્વભાવ મૈત્ર્યાદિ ભાવ અને પ્રશમાદિ લિંગથી ગમ્ય છે. મૈત્રી પ્રમોદ કારણ્ય અને માધ્યસ્થ્ય, એ ચાર પ્રકારના ભાવો એ જીવોના ભાવ ધર્મને જણાવનાર છે તેમ શમ સંવેગ નિર્વેદ અનુકંપા અને આરિતક્યાદિ લિંગો પણ જીવોના ભાવ ધર્મને જણાવનાર છે. એ જાતિનો મૈત્ર્યાદિ ભાવ અને પ્રશમાદિ લિંગગમ્ય જીવસ્વભાવરૂપ ભાવ ધર્મની પ્રાપ્તિ જીવને તો જ ઘટે કે જે જગતમાં જીવ હોય, કર્મ હોય, તથા જીવ અને એ કર્મનો સંબંધ પણ હોય. એ ત્રણમાંથી એકની પણ હયાતિનો ઇન્કાર કરવામાં આવે તો ભાવ ધર્મની હયાતિ પણ ટકી શકતી નથી. એ કારણે જીવ, કર્મ અને એ બેના સંયોગ વિયોગનું સ્વરૂપ કેવા પ્રકારનું છે તે જાણવું આવશ્યક થઈ પડે છે.

શ્રી જૈનશાસનનો જીવવાદ, કર્મવાદ કે મોક્ષવાદ અને એને લગતા ખીજા પણ વાદો આજે પણ પડિતોની દુનિયામાં અજોડ મનાય છે. જીવ સંબંધી, કર્મ સંબંધી મોક્ષ સંબંધી સર્વજન સંબંધી કે મોક્ષ સંબંધી જૈન સિવાયના દર્શનો પણ ઘણું કહે છે. તો પણ તે સઘળાનાં કથન શ્રી જૈન શાસનના કથનની આગળ ઝાંખાં પડી જાય છે એટલું જ નહિ પણ તે અપૂર્ણ, અસત્ય અને એક બાજુનો વિચાર કરનારા અભિપ્રાય જેવા સાબીત થાય છે. શ્રી જૈનશાસને મોક્ષ માર્ગમાં આવશ્યક એ સર્વ વિષયોનો કરેલો વિચાર સર્વ બાજુઓને સ્પર્શનારો, સત્ય અને સંપૂર્ણ છે.

સમાપ્ત

જ્ઞાનગોચરી

સં. મુનિરાજ શ્રી. ન્યાયવિન્યભ

(ગતાંકથી ચાલું)

કેટલીક દેવીઓ ખાસ શુદ્ધગતિમાન્ય દેવીઓ હતી-છે, છતાં આજે આર્થ લોકો તેને ખૂબ પૂજે છે. આજણો પણ ખૂબ પૂજે માને છે. તેનાં દૃષ્ટાંત આપતાં ત્રીયુત સેન્યાશુ જણાવે છે કે —

માહિગાન્નતિ એક ઘણી જ નીચ ગતી મનાય છે. આ જ્ઞાતિમાં ઘણી ખરી સ્ત્રીઓ જ દેવીપૂજક છે. આ સ્ત્રીઓ માતંગિક કહેવાય છે. એકવાર માહિગા ગતિનો એક બાલક પરદેશ ગયો અને આજણોનો વેશ યનાવી અધે ફરવા લાગ્યો. પરદેશમાં તેણે એક આજણુકન્યા સાથે વિવાહ કર્યો. આ વાતનો બ્રમ ખુલી જતાં કન્યાએ અગ્નિપ્રવેશ કર્યો. મુત્યુ પ્રાપ્ત કરી એ કન્યા વ્યાધિની દેવી “ મારી ” થઈ. (Mysore Vol III p. 1 7) આ “મારી દેવી” ની પૂજક માહિગાગતિ અત્યંત હીનગતિ છે, આ ‘મારી’ની સાથે બંગાલમાં પૂજાતિ “મારી બય” વાળી કહેવતનો કાંઈ સંબંધ હોય ખરો ?”

“ દક્ષિણના ત્રિવાકુરે સ્ટેટમાં રહેવાવાળી કાનિકરગતિ તદ્દન અસભ્ય જંગલી ગતિ છે. તેમને પૂજનીય દરેક દેવ પ્રાયઃ દેવીઓ જ છે. આ દેવીઓની પૂજા મીન અને કન્યામાં અર્થાત્ વસન્ત અને શરદમાં (Thurston Vol III p. 170) થાય છે. આપણી શારદી અને વાસન્તી પૂજાઓની આ દેવીઓ સાથે તુલના કરવા જેવી છે ખરી. ”

જગન્નાથના મંદિરમાં પણ પ્રાચીન કાળથી એક હીન ગતિના સેવકો છે. તેઓ ‘દૈત’ યા ‘શયર’ ગતિના છે. યદ્યપિ અત્યારે તે ગતિ મંદિરમાં કોઈ ખાસ મહત્વનું કામ નથી કરતી, પરંતુ ઉત્સવના દિવસોમાં તો તેમની સહાયતા જરૂર લેવાય જ છે. આ શયર ગતિ સિવાયની ખીછ સાધારણ શયરગતિના લોકોને મંદિરમાં જવાનો નિષેધ છે. આજ તો જગન્નાથપુરીનું મંદિર ઉચ્ચ ગતિના હિંદુઓનું જ મંદિર થઈ ગયું છે, પરંતુ જગન્નાથપુરી માટે કહેવાય છે કે ‘જગન્નાથમાં અન્નજળના સ્પર્શનો વિચાર નથી.’ આટલું છતાં આ મંદિરમાં પાણકંઠા વગેરે ગતીઓનો પ્રવેશ નિષિદ્ધ છે. ખરેખર, આ હીન ગતિઓ માટે આજે અનેક દેવમંદિરોનાં દ્વાર બંધ છે, પરંતુ પ્રાચીન કાળમાં આ મંદિરોના પૂજક આ હીન ગતિના લોકો જ હતા. અનેક પ્રકારના વિરોધો પછી ઉચ્ચ વર્ણના લોકો આ દેવમંદિરના પૂજારી બન્યા અને બહલામાં બિચારા મૂળ હકકદાર એ લોકોને મંદિરમાં આવવાનો પણ હકક ન રાખ્યો. જે લોકો આ મંદિરના આદ્ય પૂજા-પ્રવર્તક હતા તેમને માટે આજે તેમનાં મંદિરોમાં પેસવાની પણ મનાઈ છે. આ જેવું તેવું આશ્ચર્ય નથી.”

આગળ ઉપર જગન્નાથપુરીના મંદિરમાં હજમો દેવપૂજામાં સહાયતા આપતા તે અને તામિલ દેશમાં પણ હીન ગતિના લોકો કેવી રીતે પૌરોહિત્ય કાર્ય કરતા તે જણાવે છે. આથી આગળ વધતાં ક્ષિતિમોહનસેન લખે છે કે—

[૩૫૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫

“ દક્ષિણમાં વૈષ્ણવો અને શૈવોમાં પ્રાચીન સમયમાં ઘણા ભકતો અત્યંત અને શુદ્ધ જાતિના હતા. ૧આચારી વૈષ્ણવાચાર્યોના ઘણાખરા આદિ ગુરૂ નીચ જાતિઓમાંથી જ ઉત્પન્ન થયેલા હતા. સાતાની લોક પણ હીન શુદ્ધ જાતિના છે કે જેઓ વિષ્ણુમંદિરોના સેવકો છે. ‘સાતાની’ નો મૂળ શબ્દ છે ‘સાતાદવન’ અર્થાત્ શિખા-સૂત્ર- (ચોટલી અને જનોઈ) રહિત. આ લોકો સંસ્કૃત શાસ્ત્રની અપેક્ષાએ ‘આર વૈષ્ણવ ભકતો, અથવા તેો આલવારોના ગ્રંથ ‘નાલાયિરા’ પ્રબંધને પ્રમાણ માને છે. રામાનુ જયોર્યે મંદિરના કાર્યમાં સાત્તિનવનો અને સાતાદવનોને નિયુક્ત કર્યા હતા. સાત્તિનવન બ્રાહ્મ-બ્રાહ્મણ છે અને સાતાદવન શુદ્ધ છે. (Mysore Tribey and Castes Vol, IV. P. 561)

આર્યોત્તર દેવોના મંદિરના પૂજારી જે બ્રાહ્મણો બન્યા તેમનું પણ ઉચ્ચ સમાજમાં કાંઈ સ્થાન નથી. અર્થાત્ એ બ્રાહ્મણોએ પોતાની પ્રતિષ્ઠા અને મોભો ગુમાવ્યો છે. “જેમકે વૈષ્ણવ મંદિરોમાં મારક લોક સેવક છે. પહેલાં તેઓ બ્રાહ્મણ હતા, પરંતુ આજ તેમના બ્રાહ્મણત્વનો દાવો સમાજ સ્વીકારતો નથી.” આવી જ રીતે શિવજીની પૂજક જાતિ તપોધનોની પણ છે. વેદાચારની સાથે અનેક લડાઈઓ લડ્યા પછી શૈવધર્મ આર્યજાતિમાં સ્થાન પામ્યો, પરંતુ શિવમંદિરના પૂજારી ગુજરાતના તપોધન બ્રાહ્મણોનો સામાજિક દરજ્જો અત્યંત હીન સમજાય છે.

લેખક મહાશયે આ સમ્બંધી જુદા જુદા પ્રાંત અને દેશનાં દૃષ્ટાન્તો આપી સમજાવ્યું છે કે આર્યોત્તર શિવ અને વિષ્ણુ પૂજક બ્રાહ્મણોના બ્રાહ્મત્વનો દાવો આજે સ્વીકારતો નથી અને તેમની પ્રતિષ્ઠા, વૈભવ અને મોભો બધું ચાલ્યું ગયું છે.^૨

ગ્રામ દેવતા પૂજનીય નથી તેમ જણાવતાં શ્રીયુત સેન બાણુ જણાવે છે કે—

“શાસ્ત્રાનુસાર ગ્રામદેવતાની પૂજા પણ નિષિદ્ધ છે, અર્થાત્ ગ્રામદેવતા અને ગ્રામદેવતાની પૂજા કરનાર બ્રાહ્મણ પતિત થાય છે. મનુએ મનુસ્મૃતિમાં ઘણાં સ્થાનોપર (૩, ૧૫૨, ૩. ૧૮૦) તેમને પતિત કહ્યા છે.

આ વિષયનો ઉપસંહાર કરતાં શ્રીયુત ક્ષિતિમોહનસેન લખે છે કે—

“આ બધા અનાર્ય દેવતાઓને તેઓ શુદ્રોના દેવ છે, એમ સમજી બ્રાહ્મણોએ ઘણા કાળ સુધી તેમને પૂજનીય ન માન્યા. પરંતુ બ્રાહ્મણોએ આ દેવોનું પુરોહિતપણું સ્વીકાર્યા પછી આ દેવોના વાસ્તવિક પૂજકોના અધિકારનો તે તેમણે લોપ જ કર્યો છે. રાજદેશમાં અબ્રાહ્મણ દેવતા ધર્મરાજના મંદિરમાં આજ પણ શુદ્ધ અને અત્યંત લોક પુરોહિત થાય છે. આ દરમ્યાનમાં અનેક મંદિરોમાં બ્રાહ્મણોનું પુરોહિતપણું સ્થપાઈ ચુક્યું છે. એવાં અનેક મંદિરો છે કે જેના આદિ પૂજક શુદ્રો હતા, પરંતુ આજ તેો તેમને મંદિરોમાં પ્રવેશવાની પણ મનાઈ છે. આ શુદ્ધ આર્યોત્તર દેવતાઓ પ્રતિ બ્રાહ્મણોના દિલમાં હજી પણ પૂર્ણ શ્રદ્ધા નથી. જેમકે શુદ્ધ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ શિવ યા વિષ્ણુને બ્રાહ્મણો નમસ્ક-પૂજનીય નથી માનતા. આટલા માટે બંગાલમાં અનેક શુદ્રો પ્રાય : ગુરૂ અથવા તેો પુરોહિત પાસે જ દેવપ્રતિષ્ઠા કરાવે છે.

૧ મર્જદિ

૨ લંબાણુને અંગે અહીં મેં નથી આપ્યું. તેમ એ વસ્તુ અહીં બહુ જરૂરી પણ નથી.

અંક ૧૦]

જ્ઞાનગોચરી

[૩૫૧]

આ પ્રથા પણ પ્રાચીન કાલના અનાર્ધ દેવતાઓ પ્રત્યેની વ્રાહ્મણોની વિદ્રેષ ભાવના જ વ્યક્ત કરે છે. અહીં પુરાણકારોએ મુનિ-ઋષિમુનિઓ દ્વારા કરાયેલી શિવવિરોધિતા, અને ભૃગુમુનિ દ્વારા વિષ્ણુના વક્ષસ્થલમાં લાત મરાયાની કથા યાદ આપે છે. પરંતુ આશ્ચર્ય એ છે કે આજ તો આ દેવતાઓ પ્રતિ લોકોના ભય અને ભક્તિનો ક્યાંય અંત જ દેખાતો નથી. ત્યાં સુધી ભક્તિ-ભય વધી ગયેલ છે કે શાલીગ્રામ-શિલાએ પણ આજ તો વૈદિક અગ્નિની પાસે સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લીધું છે! આજે હિન્દુનતિમાં નદીમાં કુબ્જી મારવામાં પુણ્ય-ધર્મ મનાય છે; વૃક્ષ-અમુક વૃક્ષોને પાણી છાંટવામાં-સિંચવામાં, તે વૃક્ષ ફરતી પ્રદક્ષિણા આદિ દેવામાં પણ પુણ્ય અને ધર્મ મનાય છે, વૃક્ષો પૂજાય છે. તેનાં પંચાંગ-ક્યાંક ક્યાંક તેનાં પાન પણ પૂજાય છે અને એ વૃક્ષોની આરતી સુધ્ધાં વ્રાહ્મણો-વૈષ્ણવો ઉતારે છે. આ બધાનું મૂલ શોધતાં શ્રીયુત ક્ષિતિમોહનસેન જણાવે છે કે—

“વૈદિક આર્યોનું મિલન સ્થાન હતું યજ્ઞ અને વેદબ્રાહ્મીનું મિલન સ્થાન હતું તીર્થ. આ તીર્થ વસ્તુ જ વેદબ્રાહ્મ છે. આટલા ખાતર વેદ વિરોધી મતને ‘તૈર્થિક’ મત કહેલ છે. (કારણક વ્યૂહ ૧૧ ૬૨) વૈદિક સભ્યતાનું કેન્દ્ર અને પ્રચાર સ્થલ યજ્ઞ હતું અને અવૈદિક સભ્યતાનું કેન્દ્ર અને પ્રચાર સ્થાન હતું તીર્થ અર્થાત્ નદીનું તરવા લાયક સ્થાન. નદીની પવિત્રતા આર્ય-પૂર્વ વસ્તુ છે. હાલમાં ભાષાવિશારદોએ નક્કી કર્યું છે કે ગંગા આદિ નદીઓનાં નામ અને માહાત્મ્ય આર્ય-પૂર્વ વસ્તુ છે. સંચાલ^૧ વગેરે ભારતની આદિમ જાતિઓ નદીઓ અને વૃક્ષોની પૂજક છે. તે લોકોમાં માન્યતા છે કે દામોદર નદીમાં અસ્થિ ન પધરાવાય ત્યાં સુધી તેમની ગતિ ન થાય. નદીની પૂજ અથવા તેમાં અસ્થિ નિક્ષેપ આદિ વાતોનો વેદોમાં તો ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી મળતો. પછી આ વાતો આવી ક્યાંથી? જે અમુક દેવતાઓનાં વાસસ્થાનરૂપ અમુક વૃક્ષો, તુલસી, વડ, અશ્વત્થ (પીપલ), બિલ્વ (બેલ) વગેરે પવિત્ર મનાય છે, તે બધા દેવતાઓનો આદિ પરિચય તો વેદ વિરૂદ્ધ ‘દેવતા’ રૂપે જ મળે છે. ધીમે ધીમે વૃક્ષોની પૂજ પણ આર્યોએ આર્યપૂર્વ ભારતીયો પાસેથી જ ગ્રહણ કરી હોય એમ નિશ્ચિત સમજાય છે અને સંભવિત છે કે એવી જ રીતે નદી-પૂજ પણ તેમની પાસેથી જ ગ્રહણ કરી હોય. ઘણા અનાર્ય કુલદેવતાઓ અને કુલોનાં નામ વૃક્ષવાચક છે. આ સંબંધી હકીકત શ્રીયુત ચર્ચન લિખિત ‘Castes and Tribes of Southern India’ પુસ્તકમાં મળે છે; આપણે તેના થોડા નમુના જોઈએ. તેના પ્રથમ ખંડમાં જ આ પ્રમાણે છે: પાન, ચાવલ (ચોખા), આદુ (અદરખ), કમલ, કુમુદ, હલદર, કેળાં, પીપળ, ઉમરો (ઉંખર), લીમડો (નીમ), શમી (પીજડો), કોઠ (કોડી), ખીલ્લુ, આવી જ રીતે ધોંચે ભાગોમાં કુલ સો નામે વૃક્ષો આપ્યાં છે જે નામે અનાર્યદેવોનાં અને કુલોનાં પણ છે. તેમાં આંબો, નારિયેલી અને તુલસીનાં નામેનો પણ સમાવેશ થાય છે જે અનાર્યકુલોનાં નામવાચક છે.”

આવી રીતે નાનાં જન્તુઓ વાચક પણ અનાર્ય કુલોનાં નામ એ અંધમાં આપ્યાં છે. આ વસ્તુ વળી ખીજ પ્રસંગે આપીશ.

“ભારત પ્રસિદ્ધ હાલિકા પર્વ વગેરે પર્વાત્સવો પણ અનાર્યો પાસેથી આર્યોએ ગ્રહણ

૧ અંગાળ અને ઉડીસામાં આ જાતિ વિશેષ પ્રમાણમાં જોવાય છે.

[૩૫૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

કરેલ છે, જેમકે હોળી તથા વસન્તોત્સવ. આ પર્વોમાં જુદી જુદી રીતે અત્રાવ્ય ગાલીપ્રદાન થાય છે; જુગાર રમાય છે; નશાવાળી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરાય છે; અને કેટલાક તો પાગલ જેવા થઈ જાય છે. હોળીનો પ્રચાર પણ નીચ શ્રેણીના લોકોમાં વધારે છે; કેટલાક લોકો આ પર્વને શુદ્ધ પર્વોત્સવ કહે છે. કેટલાંક સ્થાનોમાં તો આજ પણ હોળી સળગાવવા પહેલાં તેનો અગ્નિ તો શુદ્ધના ધરથી જ લાવવામાં આવે છે. વરાડમાં તો હોળી સળગાવતાં પહેલાં ખેડુતોને મહારને ત્યાંથી જ અગ્નિ લાવવો પડે છે. (Russel Vol IV, P. 18-31; Ghurye P. 26.)”

કહેવાય છે કે હોલિકા નામક રાક્ષસીની ઇચ્છા પૂર્તિ માટે જ આ દિવસે અશ્લીલ ગાળો સંભળાવવામાં આવે છે. કૃષ્ણના હાથથી આ રાક્ષસીનું મૃત્યુ થયું હતું અને મરવા પહેલાં તે કહેતી ઘઈ હતી કે તેના પ્રેતાત્માનું પ્રીતિવિધાન કરવામાં આવે.”

“આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય થાય છે કે આર્યોના ધણુએ દેવો, ઃતીથો અને ઉત્સવો અનાર્યોથી જ આવેલા છે. અરે, કેટલાંક ઉપકરણો પણ આર્યપૂર્વ જાતિથી જ લીધેલાં છે જેમકે વિવાહ પ્રસંગે સિંદુર^૨ એક અનિવાર્ય વસ્તુ મનાય છે. પરન્તુ સુરેન્દ્રમોહન ભટ્ટાચાર્યરચિત પુરોહિત દર્પણ (આવૃત્તિ આઠમી)માં અનેક સ્થાનો પર ઉલ્લેખ છે કે આર્યોએ સિન્દુરનો ઉપયોગ પણ આર્યોતર જાતિ પાસેથી જ શીખેલ છે. સિન્દુરનો કોઈ વૈદિક મંત્ર નથી, સિન્દુરદાનનો પણ કોઈ મંત્ર નથી. જે મંત્રો મળે છે તેમાં પણ સિન્ધુ નદીનો ઉલ્લેખ છે નહીં કે સિન્દુરનો.”

આગળ જતાં ક્ષિતિમોહનસેન તો ત્યાં સુધી લખે છે કે પૂજા અને ભક્તિ પણ વેદ આદ્ય છે. ‘પૂજા’ શબ્દ ક્યાંયે વેદમાં નથી મળતો અને ભક્તિ માટે તો પદ્મપુરાણના ઉત્તર ખંડમાં એક રસિક કથા છે કે ભક્તિ એકવાર નારદ મુનિ પાસે પોતાનાં દુઃખડાં રોષ રહી હતી; રોતાં રોતાં તેણે જણાવ્યું કે મારો જન્મ દ્રવિડ દેશમાં થયો છે, કર્નાટકમાં હું મોટી થઈ છું, મહારાષ્ટ્રમાં મેં થોડો સમય નિવાસ કર્યો છે, અને ગુજરાતમાં જઈને વૃદ્ધા-જીર્ણ થઈ છું—

उत्पन्ना द्राविडे चाहं, कर्णाटे वृद्धिमागता ।

स्थिता किंचिन्महाराष्ट्रे, गुज्जरे जीर्णतां गता ॥

[પદ્મપુ. ઉત્તરખંડ, ૬૦-૬૧]

રામાનદે પણ ગાયું છે કે ભક્તિને તેઓ ઉત્તર પ્રાંતમાં લાવ્યા છે.

“ भक्ति द्राविड उपजि लाये रामानंद ”

અંતમાં તેઓ લખે છે કે ભારતીય આર્યોએ સારી અને ખરાબ અનેક વાતો આ દેશમાં આવ્યા બાદ પ્રહણ કરી છે જેમાં જાતિભેદનો પણ સમાવેશ થાય છે. શરૂઆતમાં દરેક નવીન પ્રથાનો વિરોધ થયો છે અને થાય છે, પરન્તુ એ જ પ્રથા પ્રાચીનતાના અલંકારથી વિભૂષિત થયા પછી તેની રક્ષાનો ભાર સનાતની શક્તિ પોતાના ઉપર લઈ

૧. જૈનધર્મમાં હોળીને મહામિથ્યાત્વ પર્વ માન્યું છે. અને તેમાં પણ હોળિકા રાક્ષસીની કથાનું વર્ણન મળે છે.

૨. સિન્દુરને અંગાળમાં ધણું મહત્ત્વ અપાય છે.

અંક ૧૦]

જ્ઞાનગોચરી

[૩૫૩]

એ છે. આવું જ હાલમાં પ્રચલિત ફલિત જ્ઞેતિષ માટે પણ તેમણે લખ્યું છે.

તેઓ સીખ્ખો અને રાજપુતોની અમુક પ્રથાઓનો ઇતિહાસ આપતાં જણાવે છે કે:

“ સીખ્ખોની મુસલમાનો સાથે સદાયે લડાઈ રહી છે છતાં તેમણે ત્રંથ પૂજા મુસલમાનોથી જ લીધી છે. મુસલમાનોમાં કુરાનની પૂજા થતી જોઈ તેના સ્થાન પર સીખ્ખોએ ત્રંથ સાહેબની પૂજા ચલાવી. ક્ષુતપરસ્તી (મૂર્તિપૂજા) નહીં જોઈએ એમ સમજી કાઈ પણ દેવ દેવીને નથી માનતા પરંતુ તેઓ એટલું ન સમજી શક્યા કે ત્રંથ-પૂજા કે ક્ષુતપરસ્તીમાં કાઈ બેદ નથી. અને એક છે. મુસલમાન લોકો ઈશ્વર-ખુદાની પ્રાર્થના અંદગી વખતે માથુ ઉઘાડું નથી રાખતા, સીખ્ખોએ પણ એ લીધું; મુસલમાનો સાથે લડતાં લડતાં તેમણે આ શીખ્ખું કે ઉઘાડા માથે ગુરૂદ્વારમાં ન જવાય. આજ પણ કાઈપણ ગુરૂદ્વારમાં ઉઘાડે માથે કાઈ નથી જઈ શકતું. ”

“ રાજપુતોએ પણ મુસલમાન આદર્શો સાથે નિરંતર લડાઈ કરી, પરંતુ એ જ મુસલમાનો પાસેથી ઇજ્જત-આબરુની નિશાનીરૂપ પર્દાપ્રથા સ્વીકારી અને અશીલુની ઉપાસના પણ મુસલમાનો પાસેથી શીખી લીધી. સંભવ છે કે શરૂઆતમાં આ પ્રથાઓ માટે વિરોધ ઉઠ્યો જ હશે, પરંતુ આ પ્રથાઓ ‘પ્રાચીનતા’થી વિભૂષિત થયા પછી તે લવિ-અની સંતતિએ આ પ્રધાની રક્ષા માટે લડાઈઓ કરી છે. જે માણસોને એકવાર અન્ય ધર્મમાં જન્મજન્મથી દીક્ષિત કરાતા તેમની જ સંતતિએજ ખરજસ્તીથી સ્વીકારેલા ધર્મની રક્ષા ખાતર પોતાના આદિમ ધર્મ વિરૂદ્ધ લોહીની નદીઓ વહાવી છે. ખરેખર વિધાતાના આવા અનેક નિષ્કર ભયંકર પરિહાસના ઇતિહાસો આપણને ઘણા જોવા મળે છે. ”

નોંધ—આ લેખના લેખક ત્રીયુત ક્ષિતિમોહનસેને શાન્તિનિકેતનમાં રહી દર્શન શાસ્ત્ર ઇતિહાસ આદિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી અધ્યાપકરૂપે પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ સારા અભ્યાસી ગવેષક અને નિષ્પક્ષ સંશોધક છે. મેં તેમના લેખનો ઘણો ખરો ભાગ અહીં આપ્યો છે. વૈષ્ણવ અને શૈવ ધર્મમાં પ્રચલિત અનેક માન્યતાઓ-તેના સિદ્ધાંતો અને તત્ત્વો સામે પ્રકાંડ વિદ્વાન જૈનાચાર્યોએ વિરોધ ઉઠાવેલ છે. એ વિરોધ કાંઈ દ્વેષથી કે કદવના માત્રથી નથી કર્યો, પરંતુ એ વિરોધ વાસ્તવિક રીતે તદ્દન સત્ય હતો એમ જોઈને સમજાય એટલા ખાતર ઐતિહાસિક શોધોથી પરિપૂર્ણ આ લેખક જેમાં વૈષ્ણવો અને શૈવોના માન્ય દેવતા, તીર્થો-પર્વોત્સવો, અમુક વિધિવિધાનો વેદ બાહ્ય છે, આર્યોતર છે, એમ સિદ્ધ કરેલ છે, તે લેખના કકરા આપ્યા છે. આખા લેખનાં બધાં વિધાનો સાચાં જ છે એમ ન પણ અને છતાંયે ગવેષકોને આમાંથી ઘણી સમગ્રી મળશે એમાં તો સંદેહ નથી.

આ લેખ વાંચ્યા પછી મને એક વિચાર ઉદ્ભવ્યો કે જેમ આ લેખકે વેદબાહ્ય છતાંયે વેદને નામે પ્રચલિત અનેક માન્યતાઓનો ઇતિહાસ શોધ્યો છે તે શુદ્ધ જૈન ધર્મ-વીતરાગધર્મમાં કે જેમાં આત્મશુદ્ધિ ઉપર ખાસ લક્ષ્ય અપાયેલ છે તે ધર્મના ઉપાસકોમાં જિનાગમબાહ્ય જે જે તત્ત્વો-વસ્તુઓ આવી હોય તેનો ઇતિહાસ કાઈ શોધે ખરૂં? જેમકે હમણાં જૈન પેપરોમાં ચાલી રહેલ ઘંટાકણદિવની શોધ ખોળ. શોધક મહાશયોએ એ વસ્તુ ઈષ્ટ છે કે અનિષ્ટ છે તેની ચર્ચામાં પણ વાની જરૂર નથી પરંતુ એ જિનાગમ

[૩૫૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

બાલ છે કે કેમ અને કયા સમયથી આપણામાં આવી છે તેની શોધ કરવાની જરૂર છે ખરી. આવી જ રીતે શાકીની ડાકિનીને પણ યાદ કરનાર ઋષિ મંડલ સ્તોત્ર, નવગ્રહ સ્તોત્ર, જૈન લગ્ન વિધિમાં આવતી અનેક દેવી દેવતાઓની પૂજા, જે ભૈરવોના હાથમાં ખપ્પરો, અને ચોટલીથી પકડેલી મનુષ્યોની લોહીમાં તરતી મુંડીઓ હોય, લોહી ચાટવા આતુર કુતરાનો પરિવાર હોય. મુંડમાલાધારી, ત્રિપુંડધારી એવા ભૈરવની પૂજા આરાધના વગેરે અનેક દેવી દેવતાઓની પૂજા જૈનોમાં ક્યાંથી, અને ક્યારથી શરૂ થઈ તેની શોધ કરવાની ખાસ જરૂર છે.

ખરતર ગચ્છના સુપ્રસિદ્ધ દાદાસાહેબ આચાર્ય શ્રી જિનદત્તસૂરિજી, એ જ ગચ્છના આચાર્ય શ્રી જિનમાણિક્યસૂરિજી અને આચાર્ય શ્રી જિનચંદ્રસૂરિજી આદિએ પંચગ્યની નદીઓમાં જઈ પંચ પીરોની સાધના કરી, એસડ યોગિની અને બાવન વીરોની સાધનાના રસમય પ્રસંગો—તેના ચમત્કારી કથાનકો વીતરાગ ધર્મના અનુયાયીઓ ત્યાગી સાધુ પુરૂષોમાં ક્યારથી અને કેવી રીતે આવ્યાં તેની શોધખોળ કરાય તો કેવું સાઈ ?

કલિકાલ સર્વગ આચાર્યવર્ધ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિવરજીના જીવનમાં આવતી પદ્મિની મારફત દેવસાધનાનો પ્રસંગ, તેમના નામે ચઢેલ અને પ્રચલિત અર્હતીતિ ગ્રંથ, તથા આજની ભદ્રબાહુ સંહિતા વગેરે આ વસ્તુ ક્યારથી અને કેવી રીતે શરૂ થઈ તેની શોધ કરવાની ખાસ જરૂર છે.

સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયના ધર્મસિદ્ધ ઋષિએ દરિયાપરિમાં સાધેલ પીરોની સાધના ‘હાજી’ તથા એ અમૂર્તિ પૂજક સંપ્રદાય હોવા છતાં મારવાડમાં જોરશોરથી ચાલતી હોલીના રાજા—છલાજીની પૂજા વગેરે ક્યારે ક્યાંથી અને કેવી રીતે આવ્યાં વગેરે તેનો ઇતિહાસ કોઈ શોધશે ખરા ?

મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિગ્નજી મહારાજના શબ્દોમાં કહું તો—

“ અમારી બ્યાગ્યા પ્રમાણે તીર્થકરના શાસન દેવો (યક્ષ-યક્ષણીઓ) વિદ્યાદેવીઓ તીર્થ રક્ષકો વગેરે દેવ દેવીઓ જે પ્રાયઃ સમ્યગ્દષ્ટિ હોય છે તે જૈન દેવ કહી શકાય. ” તે આ જૈન દેવદેવીઓ સિવાયના દેવદેવીઓની આરાધનાના મંત્રો-તંત્રો-યંત્રો આદિની પ્રથા, તેની પૂજા આદિ જૈનોમાં ક્યારથી, કાના સંસર્ગથી અને કેવી રીતે પ્રચલિત થયેલ છે તેનો શોધ કરવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે એમ મને લાગે છે. હરેક સમ્યગ્દષ્ટિ જૈન મારી આ વિચારસરણી સાથે સહમત થશે કે અજ્ઞાન-અસમ્યગ્દષ્ટિ દેવદેવીઓની આરાધના આપણામાં ક્યાંથી આવી તેનો ઇતિહાસ જરૂર શોધવો જોઈએ. આવી શોધખોળો થવાથી આપણને ઘણું ઘણું નવું જાણવાનું મળશે.

સમાપ્ત

श्रीवीतरागस्तुतिः

(व्याख्यासहिता)

संशोधक—आचार्य महाराज श्री विजययतीन्द्रसूरिजी

कुखगोऽघङ्चछोऽजाज्ञोऽजट ! ठोडढोऽणतैः ।

थ्युदधिर्निपफो वाभूर्मा यारलोऽव शंषसः ॥ १ ॥

व्याख्या—हे अज ! त्वं मां अव-रक्ष । अज इति किम् ? न जायते इति 'अजः' यद्वा न विद्यते ज-जन्म जस्यासावजः, तत्सम्बोधने हे अज-हे वीतराग ! कथम्भूतस्त्वम् ? 'कुखगः' कुः-पृथ्वी तस्यां खगः-सूर्यः । पुनः कथम्भूतस्त्वम् ? 'अघङ्चछः' अघं-पापं तस्य ङ-विषयस्तस्य छः-छेदकः । भूयः कथम्भूतस्त्वम् ? 'अज्ञः' न विद्यते ज्ञः-बन्धनं यस्यासावज्ञः, बन्धनं किम् ? कर्मणामेव । पुनः कीदृशस्त्वम् 'अजट' अ-निषेधे जे-विषय एव टः-वातो यस्यासावजटस्तत्सम्बुद्धौ हे अजट-त्यक्तविषयवात ! भूयः कीदृशस्त्वम् ? 'अणतैः' अणं-अज्ञानं ताः-क्रोधादयस्तैः अणतैः, ठः-शून्यः-रहितः । पुनः कथम्भूतस्त्वम् ? 'डढः' डः-चन्द्रमण्डलस्तद्गतं ढः-विख्यातः । भूयः कीदृशस्त्वम् ? 'थ्युदधिः' थयो लक्षणानि सामुद्रिकादयस्तेषामुदधिः समुद्रः । पुनः कथम्भूतस्त्वम् ? 'निपफः' निस्तन्द्रं तदेव पं-प्रौढं फं-फले यस्यासौ निपफः । पुनः कीदृशस्त्वम् ? 'वाभूः' वः-क्लेशस्तस्य न विद्यते भूः-उत्पत्तिर्यस्यासौ वाऽभूः । भूयः कीदृशस्त्वम् ? 'यारलः' या-पृथिवी तस्या रान्-भयानि लः-लुनातीति यारलः । पुनः कथम्भूतस्त्वम् ? 'शंषसः' शं-सुखं तदेव षा-श्रेष्ठा सा-लक्ष्मीर्यस्यासौ शंषसः, इति शब्दार्थव्याख्या ।

भूमंडलमाई सूर्यनई जिमि पापपुंजना नाश करनार, करमना बंधनोथी, क्रोधादि अज्ञानपणाथी, तन्द्रा, किलेस अनई पुनर्जन्मथी रहित, तेमजि चन्द्र-मंडलनी परई प्रसिद्ध, सउथी उत्तम केवलज्ञानादि लक्ष्मीथी सोभायमान, सारा लक्षणोना सागर अनई भीतिना नास करनार हे वीतराग-प्रभु ! अमारी रक्षा करड. संवत् १५१२ श्रावणसुकलाष्टम्यामिति पं. देवचंद्रेण लिखितं स्वश्रेयसे शमीनानगरे ।

नोट—यह श्रीवीतराग स्तुति श्रीराजेन्द्रजैनागमज्ञानमंडार-आहोर के बिंडल नं. १८३ के एक प्राचीनपत्र से उद्धृत की है। इस स्तुति की विशेषता यह है कि ३२ मात्रात्मक अनुष्टुप् वृत्त के एक ही श्लोक में 'क' से 'स' तक के ३२ अक्षरों का उसमें सार्थक समावेश किया गया है। संस्कृत भाषा में एकाक्षरी कोष की सम्पत्ति कितनी अधिक है उसका कुछ परिचय इस श्लोक में प्राप्त होता है ।

વિવિધતીર્થ કલ્પાન્તર્ગત-અવંતીદેશમાં રહેલા અભિનંદનદેવનો કલ્પ

અનુવાદક—શ્રીયુત અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ, વ્યાકરણતીર્થ

અવંતી દેશમાં પ્રસિદ્ધ એવા, સિદ્ધ થયેલા અને સમૃદ્ધ નસીબવાળા અભિનંદન દેવનો કલ્પ ટૂંકમાં કહીશ.

અહીં ઇક્ષ્વાકુવંશમાં મુકતામણિ સમાન શ્રી. સંવરરાગ્નના પુત્ર, સિદ્ધાર્થી[રાણી]ની કુક્ષિરૂપી સરોવરમાં રાજહંસ સમાન, વાંદરાના લંછનવાળા, સુવર્ણની કાંતિવાળા, પોતાના જન્મથી પવિત્ર કર્યું છે કાસલાપુર જોણે એવા અને સાડી ત્રણસો ધનુષ્ય ડેંચી કાયાવાળા એવા ત્રોથા તીર્થકર શ્રી અભિનંદનદેવનું મંદિર માલવ દેશમાં મંગલપુરની પાસે મોટા જંગલમાં આવેલી મેદપલ્લીમાં હતું. વિચિત્ર પાપકર્મ કરવામાં કુશળ એવી તે [મેદપલ્લી] માં જોને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન નથી થયો એવા ભીલ [લોકા] રહેતા હતા. એક દિવસ તુચ્છ [સ્વભાવવાળા] મ્લેચ્છ સૈન્યે ત્યાં આવીને જિનમંદિર તોડી નાંખ્યું. અધિષ્ઠાયકોના અત્યંત અભિમાનથી અને કલિકાળની દુષ્ટ ચપલતાથી, નાશ કર્યો છે પ્રણામ કરનાર મનુષ્યોનાં વિદ્વો જોણે એવા અને તે મંદિરના અલંકારરૂપ થયેલા ભગવાન શ્રી અભિનંદનદેવના બિંબના નવ ટુકડા કરી નાંખ્યા, કાષ્ટ સાત ટુકડા [કર્યાનું] કહે છે. ઉત્પન્ન થયો છે મનમાં ખેદ જોને એવા ભીલોએ તે ટુકડાઓને એકઠા કરીને એક સ્થળે મૂકી દીધા. એ પ્રકારે ઘણાં દિવસો જતાં મહાદેવના હાસ્યની જોવા સકેદ કાંતિવાળો અને ગુણુના સમૃદ્ધથી સુંદર એવો પોતાની કળામાં કુશળ એક વખ્ત નામનો વાણિયો હંમેશા ધારાડ ગામથી આવીને ત્યાં [મેદપલ્લીમાં] લેવડદેવડનો વેપાર કરતો હતો. તે અરિહંતોનો મોટો ઉપાસક હતો તેથી હંમેશાં ઘેર આવીને દેવની પૂજા કરતો હતો. તે દેવપૂજા કર્યા વિના કદી જમતો નહિ. તેથી એક વખત તે પલ્લીમાં ગયો [ત્યારે] અનેક (પ્રકારના) ભયંકર કર્મ કરનારા તે ભીલોએ તે શ્રાદ્ધને કહ્યું:—શા માટે હંમેશાં આવ જા કરો છો? વાણિયાને યોગ્ય ખાવાના પદાર્થોથી પૂર્ણ એવી કલ્પવેલડી સમાન આ પલ્લીમાં જ કેમ નથી ખાતા? ત્યારે વાણિયાએ કહ્યું—હે રાજનીઓ! જ્યાંસુધી ત્રણલુવનના મનુષ્યોથી પૂજાએલા એવા દેવાધિદેવ અરિહંત પ્રભુને હું ન જોઉં અને ન પૂજું ત્યાં સુધી મોંમાં અન્ન નાંખતો નથી. ભીલોએ કહ્યું—જો એ જ પ્રકારે તમારો દેવ પ્રત્યેનો નિશ્ચય હોય તો અમે તમારા ઇચ્છિત દેવતા તમને બતાવીએ. વાણિયાએ કહ્યું—તેમ થાઓ. તેથી તે ભીલોએ તે નવ કે સાત ટુકડાઓ પણ બરાબર અવયવો સાથે ગોઠવીને ભગવાન શ્રી અભિનંદન દેવનું બિંબ બતાવ્યું. તેને અત્યંત શુદ્ધ એવા મમ્માણુ પથ્થરનું બનાવેલું જોઈને અત્યંત આનંદિત એવી શુભ ભાવનાના અતિશયવાળા સરળ હૃદયવાળા એવા તે શ્રેષ્ઠ વાણિયાએ નાશ કર્યો છે દુઃખપૂર્વક નાશ કરાય એવાં પાપ જોમણે એવા ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો, પુષ્પોવડે પૂજા કરી અને ચૈતન્યવંદન કર્યું. તે પછી અત્યંત મોટા અભિગ્રહવાળા એવા તેણે ત્યાં જ ભોજન કર્યું. એ પ્રકારે હંમેશાં એ વાણિયો જિનપૂજામાં આસ્થા રાખવાવાળો થતાં, એક દિવસે, ઉત્પન્ન થયો છે અવિવેકનો અતિરેક જોને એવા અને

અક ૧૦ |

અભિનંદનદેવનો કલ્પ

[૩૫૭]

તે [વાણીયા]ની પાસેથી દ્રવ્યની ઇચ્છા રાખવાવાળા ધણા મ્લેચ્છોએ ટુકડાઓને એકકા કરી તે યિંબને ક્યાંક છૂપાવી મૂક્યું. ત્યારે પૂજનના સમયે તે પ્રતિમાને ન જોઈ [ત્યારે] એણે ન ખાધું. તેથી ખેદિત મનવાળા તેને પાણી વિનાના ત્રણ ઉપવાસ થયા. હવે તે બીલોના પૂજ્યું—શા માટે ખાતા નથી? તેણે જો બન્યું હતું તે કહ્યું. તેથી બીલોના સમૂહે કહ્યું—ત્યારે અમને જોળ દેશે ત્યારે જ અમે તમને તે દેવ યતાવશું. વાણીયાએ કહ્યું—હું ચોકકસ દર્શિ. તેથી તેઓ [બીલો]એ તે બધા નવ કે સાત ટુકડાઓને પહેલાંની માફક એકકા કરીને પ્રગટ કર્યાં. તેણે [વાણીયાએ] જોડાયેલું તે યિંબ જોયું. તેથી ખરેખર ઐષ્ટ શ્રાવક ખેદ અને બીલોના સ્પર્શથી કલુષિત હૃદયવાળો થયો. ત્યાર પછી [તેણે] સાન્વિકતાવડે અભિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો—ત્યાં સુધી આં યિંબને અખંડિત નહિ જોઉં ત્યાંસુધી ચોખા નહિ ખાઉં. તેના આ પ્રકારના હમેશાંના અભિગ્રહથી તે યિંબના અધિષ્ઠાયક દેવાએ સ્વપ્નમાં કહ્યું કે—આ યિંબના નવ ટુકડાના સાંધા ચંદન લેપ વડે પૂરવા, તેથી એ અખંડતાને પ્રાપ્ત થશે. સવારે જાગી ઝોડી આનંદિત થઈને તેણે તે જ પ્રકારે કર્યું. ભગવાન અખંડ દેહવાળા ધયાં. ચંદનના લેપ માત્રથી જ સાંધાઓ મળી ગયા. ક્ષણ માત્રમાં જ વિશુદ્ધ શ્રદ્ધા વડે ભગવાનને પૂજીને તે વાણીયાએ ખાધું. અત્યંત આનંદ પ્રાપ્ત કરતા [તેણે] બીલોને જોળ વગેરે આપ્યું. ત્યાર પછી તે વાણીયાએ નવા મણિને પ્રાપ્ત કર્યાં માફક આનંદિત થઈને ખાલી ખેતરમાં પીપળના વૃક્ષ નીચે વેદિકાનો ચોતરો બનાવી તે પ્રતિમા યિરગ્નિત કરી. ત્યારપછીથી શ્રાવકસંઘ અને ચારે વર્ણના લોકો ચારે દિશાઓમાંથી આવીને યાત્રાનો ઉત્સવ કરવા લાગ્યા. તેમાં અભયકાર્તિ, ભાનુકાર્તિ, આંબા, રાજકુઆ (વગેરે) મહાપતિના આચાર્યો ત્યાં મંદિરની સંભાળ કરવા લાગ્યા.

હવે પ્રાગવાટવંશમાં ઐષ્ટ એવા શ્રેહાના પુત્ર સન્જન હાલાકે પોતાને સંતાન ન હોવાથી પુત્રની ઇચ્છાવાળા તેણે બધા રાખી કે જો મને પુત્ર થશે તો અહીં હું મંદિર બંધાવીશ. અનુક્રમે અધિષ્ઠાયક દેવતાની કૃપાથી તેને કામદેવ નામનો પુત્ર થયો. તેથી સન્જન હાલાકે જોયા શિખરવાળું ઐત્ય બનાવ્યું. પછી સન્જન ભાવડની પુત્રી કામદેવને પરણાવવામાં આવી. પિતાએ પણ હાલા ગામથી મલયાસિંહ વગેરેને બોલાવીને દેવતાના પૂજારીઓ (તરીકે) સ્થાગિત કર્યાં. મહાશીવ નામના બીલે ભગવાનના ઉદ્દેશથી પોતાની આંગળી કાપી—ખરેખર હું જ આ ભગવાનની આંગળી વડે વધેલો સેવક છું. ભગવાનને વિલેપન કરાયેલા ચંદનના લાગવાથી તેની આંગળી ફરીથી નવી થઈ. તે ઐષ્ટ અતિશયને સાંભળીને માળવાના રાજા જયસિંહદેવ ઉત્પન્ન થયેલી ભક્તિના ભારથી દેહીયમાન હૃદયવાળા થઈને પ્રભુની સ્વયં પૂજા કરી. દેવપૂજને માટે ચોવિશ હજો વડે ખેડાતી ભૂમિ મહાપતિઓને આપી બાર હજ વડે ખેડાય તેટલી પૃથ્વી અવંતીના રાજાએ દેવતાના પૂજારીઓને આપી. આજ પણ દિશાસ્પ મંડળમાં ફેલાયેલો છે પ્રભાવનો વૈભવ જોમનો એવા ભગવાન શ્રી અભિનંદન દેવ ત્યાં તે જ પ્રકારે પૂજતા રહે છે.

આ અભિનંદનદેવનો કલ્પ સાંભળ્યા પ્રમાણે જ નાનો શ્રી જિનપ્રભસુરિએ બનાવ્યો છે.

ભૂમિસ્પી વક્ત્રમાં રહેનારા બધા લોકને અભિનંદનસ્વરૂપ શ્રી અભિનંદન દેવનો કલ્પ સમાપ્ત થયો.

માલપુરાના કેટલાક લેખો

લેખક મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી

જ્યપુર સ્ટેટમાં આવેલ માલપુરાગામ એક ઐતિહાસિક સ્થાન છે. જે વખતે જ્યપુર નહેતા વસ્તુ તેની પહેલાંનું આ ગામ છે. માલપુરા ક્યારે વસ્યું, કોણે વસાવ્યું અને ત્યાં કોની ગાદી હતી એ અધુરું યથાવકાશ મેળવીને માલપુરાના પ્રાચીન શિલાલેખોનો સંગ્રહક નામક પુસ્તકમાં પ્રકાશિત થશે. કિન્તુ હમણાં તો માલપુરામાં વિદ્યમાન એ શ્વેતાંબર જૈનમંદિરોમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ આસ માલપુરાના જ લેખો અહીં રજૂ કરે છું.

મુનિસુવ્રતસ્વામીનું મંદિર—માલપુરામાં આ મોટું જૈનમંદિર છે. લોકો તેને તપાનું મંદિર, મોટું મંદિર અને શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીનું મંદિર એમ વિવિધ નામે ઓળખે છે. આ મંદિરના મૂલ ગભારાના દરવાજાની કુંભી ઉપર શ્યામ મકરાણાના પથ્થરમાં એક લેખ ખોદેલો છે. તે લેખ નીચે મુજબ છે.

* (૧) ॥૨૬૭૨ વર્ષે તપાગચ્છાધિરાજ મહારક શ્રી પૂ. વિજયસેનસુ-
રીશ્વરાણામ આચાર્ય શ્રી પૂ. વિજયદેવસૂરિપ્રભૃતિ(૨)સાધુસંસેવિતચરણારવિદાનાં
વિજયમાનરાજ્યે પાતિશાહ શ્રી અકબ્બરપ્રદાપિતોપાધ્યાયપદધારક શ્રીશત્રુંજ-
યકરમો(૩)ચનાઇનેકસુકૃતકારક મહોપાધ્યાય શ્રી માનુચંદ્રગણિનામુપદેશાત
અષ્ટોત્તરશતાવધાનસાધનપ્રમુદિતપાતિશાહશ્રીઅકબ્બર (૪) પ્રદત્તશુશફહમાદિ-
નામ્નાં પં. સિદ્ધિચંદ્રાણાં ચૈત્યભૂમિગ્રહણાદિમહોદયમેન ચ સાં. વાગા પ્રમુખ
માલપુરીયસંઘેન શ્રીચંદ્રપ્રમપ્રાસાદઃ કારિતઃ લિ. લાલચંદ્રગણિના સૂત્રધરી (ધાર)
(૫) પરસા.

ભાવાર્થ—“સંવત્ ૧૬૭૨માં તપાગચ્છના મુખ્ય અધિપતિ મહારક શ્રી વિજયસેનસુરિજી તથા શ્રી વિજયદેવસૂરિજીના સમયે; આદશાહ અકબરે જેમને ઉપાધ્યાય-મહોપાધ્યાય પદ આપેલું છે તે શ્રી માનુચંદ્રજીના ઉપદેશથી, અને જેમના એકમે આક અવધાન જેષ્ઠ આદશાહ અકબરે પુશ થઈ જેમને ‘પુશકમ’નું માનવંતુ ગિરદ આપેલું છે તે પં. શ્રી. સિદ્ધિચંદ્ર ગણિએ મહેનત કરી મંદિરજી માટે જમીન મેળવી અને ‘વાગા-(વાગલાલ) આદિ માલપુરાના સમસ્ત સંઘે શ્રી ચંદ્રપ્રભુનો પ્રાસાદિનમંદિર કરાવ્યું. આ લેખના લેખક છે, લાલચંદ્રગણિ અને શિલા ઉપર લેખ ખોદનાર સૂત્રધારનું નામ છે પરસા.”

આ લેખ ઘણી જ મુશ્કેલીથી લેવાયો છે. અમુક સમય પહેલાં તો કોઈક મહાનુભાવે શિલાલેખ ઉપર ડામર લગાવ્યો હતો. હમણાં સુધારો વધારો થયો ત્યારે ચુનાથી લેખ મુશ્કેલીથી સાફ કરાવ્યો; અક્ષરો દખાયા હતા; ક્યાંક ઘસાયા હતા ત્યાં સિન્દૂર લગાવી બરાબર ત્રણ કલાકની મહેનત પછી લેખનો પાંચ પંક્તિઓ વચાઇ હતી.

માલપુરામાં આ ચંદ્રપ્રભુજૈનપ્રાસાદમાં અત્યારે મૂલનાયકજી છે શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી, પરંતુ પહેલાં મૂલનાયક ચંદ્રપ્રભુજી હશે તેમાં તો લગારે સંદેહ નથી. મૂલનાયકજી શ્રી

* અહીં તેમજ આગળ આ રીતે કૌંસમાં જે આકડા આપ્યા છે તે મૂળ શિલાલેખમાં નથી, પણ મૂળ શિલાલેખમાં જ્યાં જ્યાં નવી પંક્તિ શરૂ થાય છે તે બતાવવા માટે આ આકડા આપ્યા છે.

અંક ૧૦]

માલપુરાના ફેરલાક લેખો

[૩૫૯]

ચંદ્રપ્રભુજીનું પરિકર ખુણામાં પડ્યું છે એના ઉપરનો લેખ અહીં આપવા પહેલાં લેખની થોડી સમજણ આપી દેઈ.

પરિકરના ઉપરના ભાગમાં લેખ નથી. વચમાં પ્રભુજીને એસવાનું સ્થાન છે. પરિકરના નીચેના ભાગમાં લેખ છે. પરિકર સીધું નથી, તેમાં એક પછી એક ભાગ નીચે જતાં એ ભાગ વધુ લાંબો અને ઉંચો થતો ગયો છે. કુલ ત્રણ પંક્તિઓ છે. લેખ આ પ્રમાણે છે.

॥ સંવત્ ૧૬૭૮ વર્ષ મૃગશરસુદિ ૨ સોમે.....^૧.....તપાપક્ષે પાત-
સાહિશ્રીઅકબ્બરપ્ર(૨)તિબોધકતદ્તષાણમાસજીવાભયદાનદાયક મટ્ટારકપુરં-
દર શ્રીશ્રીશ્રીશ્રીશ્રી હીરવિજયસૂરિ મં શ્રીવિજયસેનસૂરિ મં શ્રીવિજયદેવસૂરિ
સા. । (૩)..... । શ્રી માલપુરાવાસ્તવ્ય શ્રીસંઘમટ્ટારકેણ શ્રીશ્રીચંદ્રપ્રભુમૂર્તિ-
મુખ્યપરિકરઃ કારિતઃ પ્રતિષ્ઠાપિતશ્ચ ॥ શ્રીરસ્તુ । પં. શ્રીજયસાગરૈઃ ॥

ભાવાર્થ—“ વિ. સ. ૧૬૭૮માં માગશર શુદ્ધિ રને સોમવારે તપાગચ્છના મદાન આચાર્ય, આદેશાહ અકબરના પ્રતિબોધક અને તેમને ઉપદેશ આપી છ મહીના અમારી પળાવનાર આચાર્ય શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી તેમના પદ્ધારક શ્રી વિજયસેનસૂરિજી અને તેમના પદ્ધાર શ્રી વિજયદેવસૂરિજીના સામ્રાજ્ય સમયે માલપુરના શ્રી સંઘે ચંદ્રજીને મૂર્તિનું મુખ્ય પરિકર કરાવ્યું અને પ્રતિષ્ઠા કરી શ્રી જયસારજી ગણિએ. ”

આ બંને લેખો ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે વિ. સં. ૧૬૭૨માં શ્રી ભાનુ-ચંદ્રજી અને સિદ્ધિચંદ્રજીના ઉપદેશથી મંદિર તૈયાર થયું. ગામના નામ ઉપરથી શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ત્રિરજમાન કરવા એમ નિશ્ચય થયું હોય, પરંતુ તે સમયે કદાચ પ્રતિષ્ઠા ન થઈ હોય અથવા તે ચંદ્રપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય પરંતુ પરિકર પાછળથી અર્થાત્ ૧૬૭૮માં કરાવ્યું હોય.

મંદિરજી એવીશી મંદિર હોય તેમ લાગે છે. પ્રદક્ષિણાના ત્રણે ભાગમાં સાત સાત દેરીઓ છે, અને ત્રણ ગભારા છે. ત્રણ ગભારાની વચમાં એ મોટાં ગોખલા છે. ત્રણે ગભારા ઉપર તીર્થકરની રમૂર્તિ છે.

મંદિર ઉત્તરાભિમુખ છે. સુંદર રંગ મંડપ છે. ક્યાંયે વેધ ન આવે એવી રીતે અંદર થાંભલા ઉતાર્યા છે. ઉપર ગુચ્છજ છે. પરંતુ અમે ઉપર જઈને જોઈ શકીએ એવી અનુ-કુળતા ન હોવાથી બધું તપાસી શક્યા ન હતા. મંદિરજીનાં એ મણિભદ્રજી છે.

મંદિરજીમાં ઉત્તર અને પૂર્વના ખુણામાં એક નાની દેરીમાં સ્તૂપ છે, જેમાં શ્રી ચંદ્રપ્ર-ભુજી, શાન્તિનાથજી, શ્રી નેમિનાથજી, શ્રી મહાવીર પ્રભુ, શ્રી આદિનાથજી અને શ્રી પાર્શ્વ-નાથજીની પાદુકા છે. વચમાં શ્રી આદિનાથ પ્રભુજીની પાદુકા છે. આ સ્તૂપની રચના વિ. સં.

૧ અહીં લેખના શબ્દો ધરાધર વંચાતા નથી. ‘માલપુરાવાસ્તવ્ય’ જેવું વંચાય છે, પરંતુ તે ઠીક નથી લાગતું.

૨ અહીં બીજી મંદિર છે તેમાં ગભારા ઉપર તીર્થકરની મૂર્તિને બદલે ગણેશજી છે તેમજ દિગંબર મંદિરોમાં પણ અમે એ સ્થિતિ જોઈ. તે ઉપરથી અમને એમ લાગ્યું કે આ મંદિરો પાછળથી બન્યાં હશે. ગામના જન જૈનેતરો પણ એમ કહે છે કે ગામમાં પ્રાચીન મંદિર તો શ્રી મુનિસુવત-સ્વામીનું મંદિર છે.

[૩૬૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

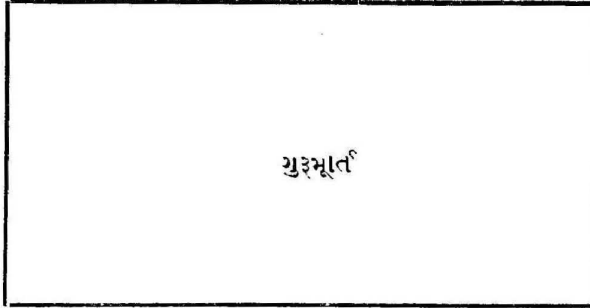
[વર્ષ ૫]

૧૬૯૫ માં સોની ગોવના સંઘવી રાયસિંહજી તેમની પત્ની સૂરજદે, તેમના પુત્ર સા. પાહગા અને સંઘવી વર્ધમાન, અમરસિંહ આદિએ કરાવી અને પ્રતિષ્ઠા પં. તેજસાગરજી ગણિએ કરાવી છે. પાહુકાના નીચેના ભાગમાં અષ્ટમંગળ છે. સ્તૂપની રચના આ પ્રમાણે છે.

શ્રી ચંદ્રપ્રભપાહુકા	શાન્તિજિનપાહુકા	શ્રી તેમિનાથજી પાહુકા
શ્રી મહાવીરપ્રભુજી પાહુકા	શ્રી આદિનાથપાહુકા	શ્રી પાર્શ્વનાથજી પાહુકા
અષ્ટમંગલમાંથી ૧-૨	૨-૩-૪-૫ મંગળ	નંદાવર્ત અને સ્વસ્તિક

આરે બાબુ ફરતો લેખ છે. જેનો ભાવાર્થ ઉપર આપ્યો છે. મૂલ ગભારામાં જ જમણી બાબુમાં એક ગુરૂમૂર્તિ છે. આ મૂર્તિ નાની છતાંય સુંદર અને ભવ્ય છે. આ જગદગુરૂ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજીની મૂર્તિ છે. એનો લેખ આ પ્રમાણે છે.

॥ સંવત ૧૬૯૦ વર્ષે જાન
વર્ષ ૧૧ દિને ગુરુવાસરે ॥

શ્રી હીરવિજયસૂરિ ।
વિંબં કારિતં શ્રીસંઘેન ॥

(૧) ॥ પાતસાહ શ્રી જહાંગીરપ્રદત્તમહાતપા બિરુ(૨)દધારક મટારક શ્રી ૧૧ શ્રી વિજયદેવસૂરિ(૩)મિ:

મૂર્તિના જમણા હાથમાં માળા છે; હાથ છાતી ઉપર છે. જમણો પગ પાટ નીચે લટકતો છે. ડાબા ખંભા ઉપર કપડાનો આકાર છે, ડાબો હાથ ડાબા પગ પર અભયમુદ્રાકિત છે. એ જ હાથમાં મુહપત્તિ છે.

હવે આપણે વર્તમાન મૂલનાયકજી શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની મૂર્તિનો લેખ જોઈએ.

(૧) ॥ સંવત ૧૬૯૧ ૨(લં) વર્ષે વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૦ (૨) ગુરુવાસરે વીજામતી(લં)ગચ્છે પૂજ્યશ્રીગુણસાગરસૂરિજિ (૩) આચાર્યશ્રીકલ્યાણસાગરસૂરિ-ઉપદે(લં)શાત્ માલપુરવાસ્તવ્યશ્રીમાલજ્ઞાતીયવૃદ્ધ(૪) શાખામુશલગોત્રે માહા, સાહા માર્યા પ્રતાપદે(લં)સુત સાહોન્મર્ષણ માર્યા મુવરંગદે બ્રાતૃવ્ય સા. હરીકરણ મા. (૫) જસઘંમદેસુત સા x^૩x માર્યા જસમાઈસુત સા. દ્રમાદર મા. (લં)દેવ સા. ગોપાલ મા. (બ્રા)નેમીદાસ સ્વશ્રેયસે શ્રીજિનભવનસહશ્રી (૬) મુનિસુવ્રતવિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં તપાગચ્છે શ્રીવિજયદેવસૂરિ(લં)પંડિત લલ્લિચંદ્રગણિ પ્રણમતિ ॥ સુમુવન સૂત્ર ઢાયા.

૧ આ તેજસાગરજી ગણી તપાગચ્છના યતિજી હતા.

૨ લં. નો અર્થ લંગોટ અને લંછન સમજવો.

૩ જ્યાં જ્યાં x x x હોય તે અક્ષરો નથી વંચાયા તેમ સમજવું.

અંક ૧૦]

માલપુરાના કેટલાક લેખો

[૩૬૧]

ભાવાર્થ—“સંવત્ ૧૬૬૧ માં વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૦ ને ગુરુવારે બીજામતી પૂજ્ય શ્રી ગુણસાગરસુરિજના શિષ્ય આચાર્ય શ્રી કલ્યાણસાગરસુરિજના ઉપદેશથી શ્રીમાલજ્ઞાતીય, વૃદ્ધશાખીય અને મૂશલગોત્રીય શ્રાવકોએ આ મંદિર અને શ્રી મુનિસુવતસ્વામીની મૂર્તિ બનાવી અને તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી તપાગચ્છીય શ્રી વિજયદેવસુરિજના સમયે પડિત શ્રી લલિતચંદ્રજી ગણિએ.

અહીં આ ત્રણે લેખો ખાસ વિચારણા માંગી લ્યે છે.

૧ મંદિરજના ગર્ભદ્વાર ઉપરનો લેખ.

૨ શ્રી ચંદ્રબ્રહ્મજિન મૂર્તિના પરિકરનો લેખ.

૩ મૂલનાયકજનો લેખ.

અત્યારે અમારી પાસે આ સંબંધી સાહિત્યનો અભાવ હોવાથી આ સંબંધી વધુ ચર્ચા મુલતવી રાખવી ઠીક છે, પરંતુ એ ત્રણે લેખોનો સંબંધ આ પ્રમાણે બેસે છે.

સંવત્ ૧૬૭૨ માં શ્રી ચંદ્રબ્રહ્મજિન પ્રાસાદ બન્યો, પરંતુ પ્રતિષ્ઠા કાર્ય પાછળથી થયું હોય તેમ લાગે છે. વિ. સં. ૧૬૭૮ માં ચંદ્રબ્રહ્મજિન પ્રાસાદમાં શ્રી ચંદ્રબ્રહ્મજીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા થઈ જેની ખાત્રી પરિકરના લેખથી થાય છે. હવે આ પ્રાસાદ બન્યો ત્યારે નાના આકારમાં હશે. વિ. સં. ૧૬૭૮ અને વિ. સં. ૧૬૯૧ ની વચમાં કોઈ પણ આસમાની સુલતાનીના કારણથી મૂલ નાયકજની મૂર્તિનું પરિવર્તન થયું. અને મૂલ મંદિર મોટું બન્યું; અથવા પાછળથી ચોવીશી મંદિર બન્યું હોય. વિ. સં. ૧૬૯૧ માં બીજામતીય શ્રી કલ્યાણસાગરસુરિજના ઉપદેશથી આ મંદિર વિશાલ રૂપમાં બન્યું અને પ્રતિષ્ઠા તે તપાગચ્છીય શ્રી વિજયદેવસુરિજના આજ્ઞાધારી શ્રી લલિતચંદ્રજી ગણિએ કરી. મંદિરજમાં જે દેરીઓ છે તે અત્યારે ખાલી છે. તેમાંની મૂર્તિઓ મૂલગભારામાં ધિરાજમાન છે. પરંતુ આમાં ઘણી ખરી મૂર્તિઓ તપાગચ્છના આચાર્ય શ્રી સોમસુંદરસુરિજ પ્રતિષ્ઠિત છે. કેટલીક અન્યાન્ય આચાર્ય પ્રતિષ્ઠિત મૂર્તિઓ પણ છે. પરંતુ આમાંની ઘણી ખરી મૂર્તિ બહારથી આવેલી છે. આ બધા લેખો એ સૂચવે છે કે તે વખતે ગચ્છોમાં આપસમાં પ્રેમ-સ્નેહ અને ઐક્ય હતું.

માલપુરા સંધે બનાવેલી એક ધાતુમૂર્તિ વિજયગચ્છના, શ્રી આદિનાથજીના નામથી ઝોળખાતા મંદિરમાં છે, જેનો લેખ નીચે પ્રમાણે છે.

॥ સંવત્ ૧૬૭૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૫ શુક્રે માલપુરાવાસ્તવ્ય શ્રીમાલજ્ઞાતીય-વૃદ્ધશાખીય-સિદ્ધહગોત્રીય સા ગોડીદાસમાર્યા કરતુરીસુતેન સા. સાહિસહનામ્ના સ્વશ્રેયસે શ્રીસુમતિવિંબં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં ચ શ્રી ૫ નેતે સુવિહિતતપામ. શ્રીવિજયસેનસુરિપદ્મે શ્રીવિજયદેવસુરિમિઃ ।

ભાવાર્થ—“સંવત્ ૧૬૭૨માં જેઠ શુદ્ધિ પને શુક્રવારે માલપુરાનિવાસી શ્રીમાલજ્ઞાતીય વૃદ્ધશાખીય, સિદ્ધહગોત્રીય સા. ગોડીદાસની પત્ની કરતૂરી, તેમના પુત્ર સાહિસદલે પોતાના કલ્યાણ માટે શ્રી સુમતિનાથજી ભગવાનની મૂર્તિ ભરાવી. તેની પ્રતિષ્ઠા તપાગચ્છીય શ્રી વિજયસેનસુરિજના પદ્મદર આચાર્ય શ્રી વિજયદેવસુરિજએ કરી છે.”

માલપુરાના બંને મંદિરોમાં સ્થિત માલપુર સંધે બનાવેલ મૂર્તિઓના લેખો અહીં આપ્યા છે. બીજી અનેક મૂર્તિઓના લેખો અમે ઉતાર્યા છે જે વિગતવાર યથાસમય

[૩૬૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

પ્રગટ થશે. આ લેખોમાં ખાસ માલપુરાના લેખો તે જ અહીં આપ્યા છે એટલા જ છે, આક્રીની મૂર્તિઓ જરૂર લાગતી ગઈ તેમ બહારથી આવતી ગઈ હોય તેમ જણાય છે.

માલપુરાના આ લેખો વાંચી વાંચકાને આનંદ તે થશે જ પરંતુ એક રમુજી ઘટના ન આપું તે આ લેખ અપૂર્ણ જ ગણાય તેમ માની અહીં આપું છું.

વાત એમ બની કે અમારી ત્રિપુટી શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીજીના મંદિરના લેખો ઉતારતી હતી. ત્યાં મંદિરજીના વ્યવસ્થાપક મહાશય આવ્યા. તેમનું મુખ્યારવિંદ ગુરુસાથી લાલ ઝોળ થયું હતું. હોક કફકતા હતા. આવતાં જ ગુરુસામાં તેમણે ઉચ્ચાર્યું: તમે કાણ છે, કેમ આવ્યા છો, મંદિરજીમાં શું કરો છો, અહીં કશું નથી કરવાનું, ચાલ્યા જાઓ! મેં તેમને કહ્યું: લગાર શાંતિ રાખો, ધીરે ધીરે બોલો. તમે શું કહો છો એ વ પૂરું સમજાવું નથી. રંગ મંડપમાં તેમને બેસાડ્યાં, હું તે વાતો કરી તેમને સમજાવતો હતો. તે દરમ્યાન ખીજી બાજુ ચૂપચાપ લેખો ઉતારાતા હતા. તેમને ડંડા પાડું ત્યાં તે પુનઃ તેમને ક્રોધાગ્નિ ભડકી ઉઠ્યો: બસ, અત્યારેને અત્યારે ચાલ્યા જાઓ, નહિં તે મંદિરજીના દરવાજા બંધ કરી દઈશ. તમારા જેવા ઘણા સાધુ જોયા વગેરે. ત્યાં તે મુ. ન્યાયવિજયજીએ કહ્યું મહાનુભાવ તમારાથી થાય તે કરી લ્યો; દરવાજા બંધ કરી દો. અમે મંદિરજીમાંથી ઉઠવાના નથી. લેખો લીધા પછી જ ઉડીશું. બસ આ સાંભળતાં તે તેઓ ઔર ખીલ્યા. મુખ્યારવિંદમાંથી તેમની ભવ્ય વાણી નીકળવા માંડી. ખીજી બાજુ લેખો તે ઉતારાતા હતા જ. સાઈ થયું કે તે વખતે કાઈ ખીજા શ્રાવક ન હતા. નહિં તે પરિણામ સાઈ ન આવત. અમે તે શાંતિથી તે ભાષને સમજાવ્યા. આખરે તેમણે કહ્યું. અહીંનું પંચ મારે ઘેર આવીને કહેશે તે જ તમને લેખ લેવા દઈશ. નહિ તે નહિ અમે કહ્યું: પંચે તે હા કહી છે. તે કહે: તમને કહ્યું હશે. મારે ઘેર આવીને મને કહે તે જ લેખો લેવા દઉં. અમે સમજ્યા આ આપસને ઝઘડો કાઢવા માંગે છે. ખીજે દિવસે અમારી સાથેના જ્યપુરના એક શ્રાવકજી શ્રીયુત કમલચંદ્રજી પાંડીયા મંદિરજીની આવી લેવા ગયા. તેમને જોતાં જ વ્યવસ્થાપકભાઈ ગભ્યાં: આવી નહિ આપું. બસ પછી તે શું પૂછવું. તે ભાષ સાધુ ન હતા. ખુબ જોરથી વિવાદ થયો. આખરે ગામવાળાએ વ્યવસ્થાપકને સમજાવ્યા; તેની સાન કેકાણે આવી અને તેમણે આવી આપી. યદ્યપિ અમને આ સમાચાર તે રાત્રે મળ્યા. અમે શ્રાવકજીને કહ્યું: આપણે શાંતિ રાખવી. અજ્ઞાન માણસો શું સમજે? અમારી સાથેના શ્રાવકે કહ્યું: આપ તે સાધુ છો. બધું સહન કરો. અમે હજી સાધુ નથી થયા. આજે આપને ના પાડી કાલે ખીજાને ના પાડે. સંઘના મંદિર માટે કોઈથી ના પડાય જ કેમ? તે ભાઈની સાન એવી કેકાણે આવી છે કે હવે કોઈને ના નહિ કહે.

માલપુરાની આ સ્થિતિ ખરેખર અજ્ઞાનતાની હદરૂપ છે. આનું ખીજે પણ બનવું હશે, પરંતુ હવે તે જનગૃહ થઈ આવાં શુભ કાર્યોમાં ઉદારતાથી, સહકારથી અને શુભાશયથી કામ કરવાની જરૂર છે. અન્તમાં આ પરિસ્થિતિમાં લેવાય તેટલા લેખો લીધા અને રસ્તાના ગામે જોતાં જોતાં પુનઃ જ્યપુર આવ્યા.

प्रभु श्री महावीरनुं तत्त्वज्ञान

लोक-आचार्य महाराजश्री विजयसिद्धिसूरिश्च

(गतांकेयी यातु)

इवे समिति आदिनुं वर्णन अनुक्रमेयी करवरमां आवे छे.

उपयोगपूर्विका प्रवृत्तिः समितिः । सेर्याभावैषणाऽऽदाननिक्षेपोत्सर्गभेदेन पञ्चधा । स्वपरवाधापरिहाराय युगमात्रनिरीक्षणपूर्वकं रत्नत्रयफलकं गमनमीर्या । कर्कशादिदोषरहितहितमितानवद्यासंदिग्धाभिद्रोहशून्यं भाषणं भाषा । सूत्रानुसारेणान्नादिपदार्थान्वेषणमेषणा । उपधिप्रभृतीनां निरीक्षणप्रमार्जनपूर्वकग्रहणस्थापनात्मकक्रियाऽऽदाननिक्षेपणा । जन्तुशून्यपरिशोधितभूमौ विधिना मृत्पुटिषादिपरित्यजनमुत्सर्गः ।

अर्थ-उपयोग पूर्वकनी प्रवृत्तिनुं नाम समिति छे, अने ते धर्या, लोपा, ओषणा, आदान निक्षेप, अने उत्सर्ग अे लेहथी पांच प्रकारे होय छे. तेनुं स्वल्प आ प्रमाणे छे.

यावती वपते नीचे नजर राभी दूसरा प्रमाणे जमीनने निरीक्षण करतां स्वपरनुं रक्षण थाय तेवी रीते ज्ञान, दर्शन अने आरिनुं इण जेमां होय तेनुं गमन धर्या समिति कहेवाय छे. कर्कशादि दोषथा रहित, हित, मित अने निष्पाप, सहेल रहित, द्रोह वगरेनुं लोपण लोपा समिति कहेवाय छे. सूत्रानुसारे अन्नादि पदार्थानुं, निरीक्षण पूर्वक ग्रहण करवुं ते ओषणा समिति छे. उपधि वगरेनुं निरीक्षण प्रमार्जन पूर्वक ग्रहण करवुं जेवी क्रियानुं नाम आदाननिक्षेपणा समिति कहेवाय छे. जन्तुशून्य शोधली भूमिमां विधिपूर्वक इला, मात्रा वगरेने त्याग करवा तेनुं नाम उत्सर्ग समिति कहेवाय छे. आ पांच समितिओधी आश्रव रेकाय छे माटे ते संवर कहेवाय छे. त्रण शुक्तिनुं स्वल्प नीचे प्रमाणे छे.

योगस्य सन्मार्गगमनोन्मार्गगमननिवारणाभ्यामात्मसंरक्षणं गुप्तिः । सा च कायवाङ्मनोरूपेण त्रिधा । शयनाऽऽसननिक्षेपाऽऽदानचक्रमणेषु चेष्टानियमः कायगुप्तिः । उपसर्गपरीषहभावाभावेऽपि शरीरे नैरपेक्ष्यं, योगनिरोद्धुः सर्वथा चेष्टापरिहारोऽपि कायगुप्तिः ।

अर्थ-सन्मार्ग गमन अने उन्मार्ग निवारण वडे करीने योगनुं संरक्षण करवुं जेनुं नाम गुप्ति छे, अने ते मन, वचन अने काया अे लेहथी त्रण प्रकारे छे. सूचामां, भेसवामां, वस्तु वेवा भ्रुकवामां अने गमनमां काय जेष्ठाने नियमित राखवी तेनुं नाम कायगुप्ति छे. अथवा उपसर्ग, परिसहना आवमां क अलावमां शरीरनी निरपेक्षता राभी काययोग निरोध करनारी जेष्ठानुं नाम कायगुप्ति छे. वयोगुप्तिनुं वर्णन आ प्रमाणे छे.

अर्थवद्भूषिकारादिसंकेतहुंकारादिप्रवृत्तिरहितं शास्त्रविरुद्धभाषणशून्यं वचोनियमनं वाग्गुप्तिः । अनेन सर्वथा वाङ्निरोधः सम्यग्भाषणश्च लभ्यते, भाषासमितौ सम्यग्भाषणमेव ।

[૩૬૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫

અર્થ:—ક્રોધ અર્થને સૂચન કરનાર બૂનો વિકાર, સંકેત અને હુંકાર આદિ પ્રવૃત્તિ રહિત, શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ ભાષણના ત્યાગ પૂર્વક વાણીનું સંયમન રાખવું એનું નામ વચનગુપ્તિ છે. આ ગુપ્તિમાં વાણીનો નિરોધ અને ઉપયોગ પૂર્વક ભાષણ એ બંનેનો લાભ થાય છે. ભાષા-સમિતિમાં તે સમ્યગ્ ભાષણજ પ્રહણ થાય છે. મતલબ કે ભાષા સમિતિમાં વાણીનો નિરોધ નથી હોતો, પરંતુ શાસ્ત્રવિહિતપણે જ બોલવાનું હોય છે. મનોગુપ્તિનું સ્વરૂપ પ્રભુ મહાવીર મહારાજના સિદ્ધાન્તમાં નીચે મુજબ દર્શાવ્યું છે.

સાવચસંકલ્પનિરોધો મનોગુપ્તિ: ।

અર્થ:—પાપવાલા સંકલ્પ-વિચારોને રોકવા તેનું નામ મનગુપ્તિ છે. સર્વથા આ ગુપ્તિની અગત્યતા વધારે છે. શાસ્ત્રોમાં ન્યાં ત્યાં આ ગુપ્તિ ઉપર વધારે જોર દેવામાં આવ્યું છે. આ ગુપ્તિ રાજના રથોને છે. આના સુધારાથી ઉપરની એ ગુપ્તિમાં સ્વતઃ સુધારો થઈ જાય છે. ઉપરની એ ગુપ્તિ હોવા છતાં આ રાજસ્થાને રહેલી ગુપ્તિ ન હોય તે ઉપરની ગુપ્તિ કંઈ વિશેષ ક્ષણ આપી શકતી નથી.

ગુપ્તિ પછી કર્મને અટકાવનાર આવીસ પરિસહ છે. ચાહે એટલા કષ્ટોમાં પણ સમભાવથી ન ચલવું તેનું નામ પરીષહ છે. એના આવીસ ભેદો નીચે મુજબ છે.

સ ચ ક્ષુત્પિપાસાશીતોષ્ણદંસાત્રચ્ચારતિથનિતાચર્યાનૈષેધિકશય્યાઽઽક્રોશ-વધયાચનાઽલાભરોગતૃણસ્પર્શમલસત્કારપ્રજ્ઞાઽજ્ઞાનસમ્યક્ત્વવિષયક્ત્વાદ્ દ્વાવિંશ-તિવિધઃ ।

અર્થ:—ભુખ, તૃષ્ણા, શીત, ગરમી, ડાંશ, વસ્ત્રવિહિનપણું, દિલગીરી, સ્ત્રો, ચર્ચા-વિહાર, નૈષેધિક-એમાદિમાં એક સ્થાને રહેવું, મકાન, આક્રોશ, વધ, યાચના, લાભના અભાવ, રોગ, તૃણસ્પર્શ, મલ, સત્કાર, પ્રજ્ઞા, અજ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ નામના આવીસ પરિસહો હોય છે. જેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. તેમાં પહેલા ક્ષુધા પરિસહનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે :-

સત્યામન્યતિશયિતશ્રુદ્ધેદનાયાં સવિધિભક્તાઘલાભેઽપિ ક્ષુધોપસહનં ક્ષુત્પ-રીસહઃ ।

અર્થ:—અતિ દુઃખથી સહન કરવા લાયક ક્ષુધા વેદનીય હોવાથી તેના સહનરૂપ ક્ષુધા પરિસહને સર્વથા પ્રથમ કહેવામાં આવ્યો છે. ઉપવાસ, માર્ગગમન, રોગ, તપ, સ્વાધ્યાય આદિના શ્રમથી, વખત ચીતી જવાથી, અશાતા વેદનીયના ઉદ્વેગથી, જલરને દહવાવાલી શરીર, ઇન્દ્રિય, હૃદયને ક્ષોભ કરનારી ઉત્પન્ન થએલી ક્ષુધા વેદનીયને સમભાવથી સહન કરવાનું નામ ક્ષુધા પરિસહ કહેવાય છે. શાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે ભોજન લઈ તેને શમાવતો દોષિત આહારના ત્યાગ કરતો ક્ષુધા પરિસહને સહી શકે છે. ક્ષુધા પરિસહનું સ્વરૂપ—અતિશય ક્ષુધા વેદના લાગ્યા છતાં પણ નિર્દોષ આહાર પાણી ન મલે ત્યાંસુધી ક્ષુધાને સહન કરવી એ છે અને તૃષ્ણા પરિસહ છે તે આ પ્રમાણે—

સત્યાં પિપાસાયામદુષ્ટજલાઘલાભેઽપિ તૃષ્ણપરિસહનં પિપાસાપરીષહઃ ॥

અર્થ:— ભુખથી ખીડિત થએલ માણસને તૃષ્ણાનો સંભવ હોવાથી ભુખ પરીષહ પછી પિપાસા પરીસહનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. રનાન, અવગાહ, અભિષેક આદિના ત્યાગીને અતિ ખાઈ, ચીકણું, લુખ્ણું, ખાવાથી, વિરૂદ્ધ આહાર કરવાથી તથા અનશન,

અંક ૧૦]

પ્રભુ શ્રી મહાવીરનું તત્ત્વજ્ઞાન

[૩૬૫]

પિત્ત, જ્વરાદિથી ઉત્પન્ન થએલી; શરીર અને ઇન્દ્રિયોને શોષણ કરનારી તૃષાને સમભાવે સહન કરવી, ઉનાળામાં પણ આહારાદિ કરતાં નજીકમાં અપકાયથી ભરપૂર તળાવ આદિ હોવા છતાં ય એવા જલને નહિ ગ્રહણ કરનાર, અને ગામમાંથી અચિત્ત એવા સંદોષ જલને પણ નહિ ગ્રહણ કરનાર પુરૂષ આ પરિસહને સમભાવે સહન કરી શકે છે. એનું લક્ષણ તૃષા હોવા થતાં નિર્દોષ પાણી ન મલે ત્યાંસુધી તૃષાને સહન કરવી એ છે. શીતપરિસહ-

પ્રચુરશીતવાધાયામપ્યત્યલ્પૈરેવ વચ્ચાદિભિઃ શીતોપસહનં શીતપરીષદઃ ।

અર્થઃ—ઘણી જ ઠાઠ પડવા છતાંય અને પોતાની પાસે જીર્ણ શીર્ણ વસ્ત્ર થઇ ગયેલાં હોવા છતાં અકલ્પ્ય વસ્ત્રને ગ્રહણ ન કરે, અને આગમમાં કહ્યા પ્રમાણે નિર્દોષ વસ્ત્રની ગવેષણા કરે, અને તેવાં વસ્ત્ર મલે તો સ્વીકારે, શીતથી પીડિત થએલો ખુદ અગ્નિ સળગાવે નહિ, તેમજ અન્ય જને સળગાવેલ આગનું પણ સેવન ન કરે ત્યારે જ શીત પરીસહ સહી કહેવાય, જેનું લક્ષણ—ઘણી જ ઠાઠની પીડા હોવા છતાં પણ નિર્દોષ એવા અલ્પ વસ્ત્રથી શીતને સહન કરવી, એ છે. ક્ષુધા, પીપાસા અને શીત એ ત્રણ પરીસહો સર્વ ગુણુ સ્થાનમાં હોય છે. ઉષ્ણ પરિસહ આ પ્રમાણે છે:—

પ્રમૂતોષ્ણસંતપ્તોઽપિ જલાવગાહનાથસેવનમુષ્ણપરીષદઃ ।

અર્થઃ— ઉનાળાના અત્યંત તપેલા સૂર્યના અસહ્ય કિરણોથી પરિતપ્ત શરીરવાળા તૃષા. ઉપવાસ, પિત્તરોગ, વ્રામ અને શ્રમથી અર્દિત થએલા, પરસેવો, શોષ, દાહથી પીડિત અનેલાનું જલાવગાહન, પંખો ઝરૂખા, કદલીપત્ર આદિના આસેવનથી વિમુખપણુ તથા પૂર્વ અનુભવ કરેલ શિતલ દ્રવ્યની પ્રાર્થનાથી રહિતપણું, ઉષ્ણ વેદનાના ઇલાજમાં અનાદરપણું રાખનાર ચારિત્રપાત્ર મુનિવરનું તાપ સહવાપણું ઉષ્ણ પરિસહ કહેવાય. આહે એટલી ગરમીમાં પણ જલાવગાહન નહિ કરનારમાં આ પરિસહ હોઇ શકે છે. આ પરિસહ પણ સર્વ ગુણુ સ્થાનકામાં હોય છે. હવે દંશ પરિસહ અતાવે છે.

**સમભાષતો દંશમશકાણુપદ્રવસહનં દંશપરીષદઃ । एते वेदनीयक्षयोपशम-
जन्याः ।**

અર્થઃ— ડાંશ, મચ્છર, માંકણુ, વીંછી, આદિ ક્ષુદ્ર પ્રાણીઓથી પીડિત થયેા થકા પણ પોતાના કર્મના વિપાકને ચિતવતો એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને ન જાય, તથા તે જીવોને દૂર કરવાને માટે ધૂમાડો ન કરે તથા વિદ્યા, મંત્ર, ઔષધિનો પણ પ્રયોગ ન કરે ત્યારે આ પરીસહ સહી કહેવાય. સમભાવથી ડાંશ આદિના ઉપદ્રવને સહવો એ આ પરિસહનું લક્ષણ છે. આ પરિસહ પણ સર્વ ગુણુસ્થાનકામાં હોય છે. પૂર્વોક્ત પાંચે પરીસહો વેદનીયના ઉદ્વેગથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેમનું પરિસહન ચારિત્રમોહનીયના ક્ષયોપશમથી થાય છે. અર્થાત્ વેદનીયના ઉદ્વેગમાં ચારિત્રાવરણીયનો ક્ષયોપશમ લેવો. અહીં વધીતત્પુરૂષ સમાસના અદ્વલે સમ્પ્રતી તત્પુષસમાસ સમજવો. આગે પણ બીજા પરિસહો વેદનીય કર્મમાં ગ્રહણ કરાશે એ વાત ભૂલવી ન જોઇએ. માત્ર અહીં ક્રમશઃ પાંચે વેદનીય કર્મમાં આવી જાય છે એટલે પાંચનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. બાવીસ પરીસહોનો જ્ઞાનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, અને અંતરાય એ ચાર કર્મમાં સમાવેશ થઇ શકે છે, જેનું સ્વરૂપ અનુક્રમે કહેવામાં આવશે.

અપૂર્ણ.

શ્રી શાંતિકુશલ (સં. ૧૬૬૭) વિરચિત

શ્રી ગોડીપાર્શ્વ તીર્થમાળા

સંગ્રાહક : શ્રીયુત મોહનલાલ દલીચંદ દસાઈ, B. A. LL. B., Advocate

- શારદનામ સોહામણો, મનિ આણિ હો અવિહહ રંગ
પાસ તણો મહિમા કહું, જસ કીરતિ હો જિમ ગાજે ગંગ. ૧
- ગોડી પરતો પૂરવે, ચિંતામણિ હો તું લીલવિલાસ;
અંતરીક મોરેં મનેં, વરકાણેં હો તું સોહે પાસ. ૨
- ગોડી પરતો પૂરવે (એ આંકણી).
અલવરિ રાવણુ રાજિઓ, જીરાવલ હો તું જાગે દેવ;
કલિનુગ પાસ સંખેસરો, બલા જઈ હો તોરી કીજે સેવ. ૩ ગોડી૦
- ચોરવાડ મગસી જ્યો, દેવ પાટણુ હો ડોકરીઓ પાસ;
દાદો નવખંડ જાણીએ, પાસ ફલવર્ધી હો રાયરાણો દાસ. ૪ ગોડી૦
- પંચાસર મહિમંડલે, ભલિ ભાભો નારિંગો નામ;
નવપલ્લવ કોકો કહ્યો, અઝારઈ હો તું બેઠો ઠામ. ૫ ગોડી૦
- લોડણુ તવરી જાણીઈ, જિથમણો હો મહિમાલંડાર;
સિરોહીઈ ત્રેવીસમો, કુકડેસર હો સેવક આધાર. ૬ ગોડી૦
- થંલણુ પાસ ત્રંબાવતી, નાંકોડેં હો તું ઘૃતકલ્લેલ,
સહસકણો ને સાંમલો, પાસ પરગટ હો તું કુંકમરેલ. ૭ ગોડી૦
- ચારૂપેં આરાસણેં, ગંગાણી (ધંધાણી) હો વંદું નિસદ્દીસ;
ભીનમાલ ઊજેણીઈ, નીવાજઈ હો જાણ્યો જગદ્દીસ. ૮ ગોડી૦
- સલખણુપુર સ્વામી જ્યો, તું મુંજપર હો ઝોટિંગો પાસ;
મહમહાવાહ મનોહર, કંબોઈઈ હો તઈ કીધો વાસ. ૯ ગોડી૦
- લીડલજણુ લલઈ સાંલલ્યો, કરહેડઈ હો નાગેન્દ્રે જોઈ;
જેસલમેરે તું જ્યો, અમીઝર હો મંડોવર હોઈ. ૧૦ ગોડી૦
- સાદીઈ માદો વાસ્ત્રો, કલિકુડેં હો સોજિત પરિણામ;
પાલવિહારઈ આગરે, ચાણુસમેં હો બેહુઈ અભિરામ. ૧૧ ગોડી૦
- કાપડવાણિજ કોરઈ, હમીરપુર હો પિંપાંડે પાસ;
છાછેલી કાછેલીયાં, મઈસાણે હો મેડતઈ નિવાસ. ૧૨ ગોડી૦

અંક ૧૦]

શ્રી ગાંધીયાપાર્વ તીર્થમાળા

[૩૬૭]

કડીઆહાડે આબૂઈ, સેત્રુજે હો વંદુ ગીરનારિ; વિઝૈવે રાધનપુરી, વડાલીઈ હો સાંડેરે સાર.	૧૩ ગોડી૦
તું ભરૂઆચિ તું ઈડેરે, ખૂઆડે હો તૂંહિ જ ગુણુખાંણિ; તું દેલવાડે વડોદરે, દુગરપુર હો ગંધારિ વખાંણિ.	૧૪ ગોડી૦
વીસલનગરે વાલહો, ડલોઈઈ હો ઝેઠા જિનરાજિ; વાડજ ચેલણુ પાસજિ, વેલાઉલ હો વડલી સિસ્તાજ.	૧૫ ગોડી૦
મહુર પાસે ચેઈઈ વલી, અહીછત્રે હો અણુધો રાય; નાગપુરઈ ળીળીપુરઈ, નડુલાઈ હો ઢીલી મન નઈ.	૧૬ ગોડી૦
ગાડરીયો માંડવગઢઈ, તૂં જાવર હો પીરોજાબાદ; કુંભલમેરઈ ગાણુઓ, રાણુકપુર હો સમર્યો ઈઈ સાદ.	૧૭ ગોડી૦
તૂં નાડોલે માંડીયો, સિદ્ધપુરઈ હો તૂં દીવ મઝારી; ચિત્રકૂટ અંદ્રાવતી, અસાઉલ હો વાંસવાલે પાસ.	૧૮ ગોડી૦
મરહદ મથુરા જાંણિઈ, વાંણુરસી હો તૂં પાસ જિણુદ; તૂં સમીઆણું સાંભલ્યો, અનરઈ હો તું સેવે ઈદ.	૧૯ ગોડી૦
એકસો આઠે આગલા, નામે કરી હો થુણીયા જિનરાજ; આરત ટલી આમય ગયો, આસ્યા ફલીહો મારા મનની આજ.	૨૦ ગોડી૦
પાસ પ્રભાવે પરગડો, મહિમાનિધિ હો તું દેવદ્યાલ; એકમનાં જે ઓલગે તે, પામઈ હો લક્ષ્મી વિસાલ.	૨૧ ગોડી૦
તૂં મઈવાસી ઉજલો, તિં માંડિ હો મોટી જત્ર; ભવના ભાજઈ આમલા, તૂંજ આગલ હો નાચેં પાત્ર.	૨૨ ગોડી૦
ઓછસવાસેં તૂં વસ્યો, વાણુરસી હો રાણી વામા માત; અશ્વસેન કુલચંદલો, મૂંજ વાલો હો ત્રિજગતિ જ્યાત.	૨૩ ગોડી૦
છત્ર ધરઈ આંમર ઢલઈ, ઠકુરાઈ હો ત્રીગડઈ જિનભાણુ; ભામંડલ તેજઈ તપઈ, તુંજ વરિસણુ હો વાંછઈ દીવાણુ.	૨૪ ગોડી૦
ભૈરવ દિત્ય દિવાલીયા, જનરક જોગણિ હો ડાયણિ વિકરાલ; ભૂજ ન માગે ભૈરવા, તૂં સમરથ હો ગોડિરખવાલ.	૨૫ ગોડી૦
તૂં મરૂધરનો પાતસ્યા, એકલમદલ હો તૂં ધીંગડ ધીંગ; આર ન રાજઈ આરણુ, તુંજ સામા હો કેઈ ન કરઈ સિંગ.	૨૬ ગોડી૦
થલ થલ ઠાવો ઠાકુરો, ચેડા ચેટક હો તૂં કાઢઈ સારિ; રોગ હણુઈ રોગી તણાં, તું ઝેઠો હો વનવાડિઆડિ.	૨૭ ગોડી૦

[૩૬૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

તરકસ. ભીડી ગાતડી, કર આલી હો તેં લાલ કખાંણુ;	
નીલડે ઘોડેં તું ચઢઈ, ફેજફેજાં હો ફેરેં કેકાંણુ.	૨૮ ગોડી૦
નવનવ રૂપઈ તું રમે, અડવડિયાં હો તુંહિ જ દે હાથ;	
સંઘતાણી સાનિધિ કરઈ, વોલાવઈ હો તું મેલેં સાથ.	૨૯ ગોડી૦
અલખનિરંજર તૂં લખઈ, અતુલીખલ હોઈ તું ભૂતલ ભાંણુ;	
શાંતિકુશલ ઈમ વીનવઈ, તું ઠાકુર હો સાહિખ સુલતાણુ.	૩૦ ગોડી૦
તપગઠ તિલક તડોવડે, પાય પ્રણુમી હો વિજ્યસેનસૂરીસ;	
સંવત સોલસતસડે, વીનવીયો હો ગોડિ જગદીસ.	૩૧ ગોડી૦

કલશ

ત્રેવીસમો જિનરાજ જાણી હિઈ આણી વાસના,
નર અમર નારી સેવા સારી ગાઈઈ ગુણુ પાસનાં;
વિનયકુશલ ગુરૂચરણુ સેવક ગોડી નામઈ ગહગહ્યો,
કલિકાલ માંહિ પાસ પરગટ સેવ કરતાં સુખ લહ્યો.

॥ ઇતિ શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથ તીર્થમાલા સમાપ્ત ॥

આપણાં તીર્થોનાં, તેની સ્થાપનાથી તે અત્યાર સુધીનો સળંગ સત્ય બીનાથી પ્રમાણિત ઇતિહાસ લખાવાની ઘણી જરૂર છે. તે માટે જિનપ્રભસૂરિનો 'વિવિધતીર્થકલ્પ' એ નામનો ગ્રંથ સિંધી જૈન ગ્રંથમાલામાં શ્રી જિનવિજ્યજીથી સંપાદિત થઈ અહાર પડ્યો છે તે અતિ ઉપયોગી છે, અને તેની સાથે તીર્થોમાં થયેલી પ્રતિષ્ઠાઓ, રહેલી મૂર્તિઓના લેખો, પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર પૂર્વાચાર્યોના સમય વૃતાંતાદિ ઉપરાંત તીર્થમાલા નામની કૃતિઓ પણ સદાયક થઈ પડે તેમ છે. 'પ્રાચીન તીર્થમાલા' એ નામના પુસ્તકમાં કેટલીક તીર્થમાલાઓ પ્રકટ થઈ છે તે ઉપરાંત શોધ કરતાં અનેક તીર્થમાલાઓ અપ્રકટ પડી છે તેનો ઉદ્ધાર થવો ઘટે. આ ઉપરાંત બીજી કૃતિ નામે ત્રૈલ્ય પરિપાટીઓ છે તે પણ અહાર પાડવી રહે છે.

મેં ઉપર શ્રી ગોડીપાર્શ્વ તીર્થમાલા મારા હસ્તલિખિત પુસ્તકોની શોધના ચાલુ પ્રયાસમાં હાથ લાગી તે ઉતારી લીધી છે. આ કૃતિમાં ગોડી પાર્શ્વનાથનાં મંદિરો ક્યા ક્યા ગામમાં આવેલ છે તેનો નામોદ્લેખ છે, તેની રચના સં. ૧૬૬૭ની છે, તેના કર્તા શાંતિકુશલ છે. તેમની અન્ય રચનાઓ સંખ્યે બુઓ મારો 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ' ભાગ ૧ લો નં. ૨૧૯ પૃ. ૪૭૧ અને ભાગ ૩ને કે જે થોડા સમયમાં પ્રકટ થનાર છે તેનું પૃ. ૯૪૪. તેમના ગુરૂનું નામ વિનયકુશલ છે. પોતે તપાગચ્છના છે તે આ કૃતિ તપાગચ્છના વિજ્યસેનસૂરિના રાજ્યમાં રચેલી છે. તેમના હસ્તાક્ષરમાં, તેમની સં. ૧૬૬૭ના મહા શુદ્ધ રતે દિને જાલોરમાં આરંભેલ અને જસોલામાં પૂર્ણ કરેલ અંગના સતીના રાસની સં. ૧૬૬૮ વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૦ ગુરૂને દિને લખેલ પ્રત અમદાવાદના વીરવિજ્યજીના ઉપાશ્રયમાં છે.

मंत्रीश्वर शालाशाह

लेखक—श्रीयुत हजारामलजी बांटीया, बीकानेर

राजपुताने के समस्त राज्यों के पुनीत इतिहास में राजनैतिक, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक और सैनिक आदि अनेक क्षेत्रों में ओसवाल नररत्नों की गरिमा गौरान्वित है। डुंगरपुर राज्य के १६वीं शताब्दी के इतिहास में जिन जिन ओसवाल वीर रत्नों ने राज्य की महान् सेवायें की उनमें मंत्रीश्वर शालाशाह का स्थान उंचा है। आपकी यशःपताका आज भी श्री आंतरी-गांव, डुंगरपुर और आवस्थित अचलगढ में फहराती है और चिरकाल तक फहराती रहेगी। राजनैतिक क्षेत्र के साथ धार्मिक क्षेत्र में भी शालाशाह एवं उनके परिवारवालों की सेवा उल्लेखनीय है।

इसका अभी ठीक पता नहीं चलता है कि आप किस गोत्र के थे, मूर्ति-लेख में चक्रेश्वरी गोत्र लिखा मिलता है। पर यह तो निर्विवाद सिद्ध है कि आप ओसवाल जाति के महाजन थे। आपके पिता का नाम सांभा और पिता-मह का नाम भंभर था। आपका नाम कहीं साल्हा और कहीं सालहराज आदि लिखा मिलता है।

आप रावल गोपीनाथ और सोमदास के मंत्री रहे। रावल गोपीनाथ के समय में वागड़ देश में भीलों की संख्या अधिक थी और वे बहुत उहंड थे, और बहुत उपद्रव मचा रहे थे। उपद्रव को मिटाने के लिये रावल गोपीनाथ ने अपने अमात्य सालराज (शालाशाह) को उनकी पालों का विजय करने के लिये भेजा। आपने जाकर भीलों की पालों को विजय कर वागड़ से भीलों का उपद्रव मिटा दिया^x। संक्षिप्त में आप के लिए इतना ही कहना पर्याप्त होगा कि डुंगरपुर राज्य की सीमावृद्धि और रक्षा करने में आपका ही बहुत कुछ हाथ था।

भाटोंने शालाशाह की कथा को डुंगरपुर के रावल वीरसिंहदेव के साथ जोड़ दी है, परन्तु यह शालाशाह रावल वीरसिंह देव के समय में नहीं परन्तु उसके १५० वर्ष बाद गोपीनाथ और सोमदास के समय में हुआ था। इस लिए शालाशाह की कथा का वीरसिंहदेव के साथ मेल नहीं किन्तु गोपीनाथ या सोमदास के साथ है। आंतरीगांव के जैन मंदिर में वि. सं. १५२५ का शिलालेख लगा है जिसमें चूंडावाडा के भीलों पर आपके द्वारा विजय होने का उल्लेख है। इस शिलालेख से यह पाया जाता है कि शालाशाह गोपीनाथ और सोमदास का मंत्री था और शालाशाह की कथा वीरसिंहदेव के साथ न हो कर गोपीनाथ या सोमनाथ के साथ घटित

^x देखें, ओझाजी लिखित डुंगरपुर राज्य का इतिहास. पृ. ६६

[३७०]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[५५५]

होनी चाहिये।+ यह कथा रोचक होनेकी वजह से यहां दी जाती है।

श्रीमान् श्रद्धेय ओझाजी इस कथा को इस प्रकार अपने डुंगरपुर के इतिहास पृ. ५८-५९ में लिखते हैं:—

“उसके (वीरसिंहदेव) विषय में ख्याती में लिखा है कि जहां इस समय डुंगरपुर का कस्बा है उसके आसपास के प्रदेश पर डुंगरीया नामक बड़े उहंड भील का अधिकार था। वहांसे करीब पांच मील पर थाणा नामक ग्राम में शालाशाह नाम का एक धनाढ्य महाजन रहता था। उसकी रूपवती कन्या को देख कर उस (भील) ने उसके साथ विवाह करना चाहा। और उसके पिता को अपने पास बुला कर उससे अपनी इच्छा प्रकट की। जब सेठने स्वीकृति नहि दी तब उसको धमका कर कहा कि यदि तु मेरा कहना न मानेगा तो मैं बलात् उसके साथ विवाह कर लुंगा। सेठने भी उस समय ‘शठ प्रति शाठ्य’ की नीति के अनुसार उसका कथन स्वीकार कर उसके लिये दो माह की अवधि मांग कर कार्तिक शुक्ला १० को विवाह का दिन स्थिर किया, जिससे डुंगरिया प्रसन्न हो गया। शालाशाह ने बड़ौदे जाकर अपने दुःख का सारा वृत्तान्त वीरसिंहदेव को कह सुनाया तो उसने सलाह दी कि भील लोगों को मद्यपान बहुत प्रिय होता है, इस लिये बरात के आने पर उन्हें इतना अधिक मद्य पिलाना कि वे सब गाफिल हो जावें। इतनेमें हमारा सैन्य वहां पहुंच कर उन सब का काम तमाम कर देगे। इस सलाह के अनुसार भीलों की बरात आते ही सेठने धूमधाम से स्वागत कर बरातियों को खूब मद्य पिलाया। उनके गाफिल हो जाने पर संकेत अनुसार राजाने सेना सहित आ कर उनमेंसे अधिकांश को मार डाला और बचे हुएों को कैद कर उस प्रदेश पर अपना अधिकार कर लिया। डुंगरीयां की दो स्त्रियां धनी और काली उसके साथ सती हुईं। उनके स्मारक एक पहाड़ी पर बने हैं।”

शालाशाह तपागच्छीय जैन अनुयायी थे। धार्मिक कार्यों में दिल खोल द्रव्य व्यय करते थे। आपने कई मंदिर एवं मूर्तियां बनवाई थीं। उनमेंसे कुछ आज भी दृष्टिगोचर होती हैं।

आंतरीगांव (डुंगरपुर) में भगवान् शान्तिनाथ का जिनालय था, जो आपकी कीर्ति को सर्वत्र फैला रहा है। यह देवालय आपकी कीर्तियों में से एक कीर्तिस्तम्भ है। इसमें सं० १५२५ का लेख खुदा है। इस मंदिर की प्रशस्ति में आपके वंश का विशद वर्णन है। हालां कि यह प्रशस्ति जगह जगह से घिसी हुई है, फिर भी वह आपके वंश एवं आपके वंश के इतिहास जानने के लिये काफी है। आशा है, ओसवाल विद्वत् समाज इस प्रशस्ति

+ देखें, ओझाजी लिखित डुंगरपुर राज्य का इतिहास पृ. ५८

का ऐतिहासिक सार लिख कर शीघ्रातिशीघ्र प्रकाशित करेगी और शाह की कीर्ति कौमुदी को बढ़ायेगी । +

इसके अतिरिक्त आपने कई मूर्तियें बनवाई थी, उनमेंसे कुछ आबू के अचलगढ़ के जैन मन्दिर में विद्यमान हैं ।

इस अचलगढ़ के मंदिर में आदिनाथ भगवान का १२० मण पीतल का विशाल बिंब है, जिस पर उक्त आशय का शिलालेख खुदा है—

श्रेष्ठेय ओझाजी अपने डुंगरपुर राज्य के इतिहास पृ० ७० में इस शिलालेख का इस प्रकार आशय लिखते हैं:—

“ वि. सं. १५१८ वैशाख वदि ४ (ई० सं० १४६२ ता. १७ अप्रेल) × × कुंभलमेर महादुर्ग के स्वामी महाराणा कुंभकर्ण के राज्य समय अर्बुदाचल के लिखे रावल श्री सोमदास के राज्य में ओसवाल जाति केशा साभा (शोभा) भार्या कर्मादे और पुत्र भाला तथा सालहाने डुंगरपुर में सूत्रधार लूंबा और लापा आदि से आदिनाथ की यह मूर्ति बनवाई, जिसकी प्रतिष्ठा तपागच्छ के लक्ष्मीसागरसूरिने की । ”

इसी प्रकार सेठ शालाशाह एवं उसके वंशवालों की धातु-प्रतिमायें वि. सं. १५१८, १५२५, १५२९ आदि संवत्तों की बनाई हुई ४-५ प्रतिमायें उपर्युक्त मंदिर में विद्यमान हैं और लक्ष्मीसागरसूरि के प्रतिष्ठा की हुई हैं × ।

बूंडावाडा की पाल व डुंगरपुर के बीच थाणा गांव है, जिसे शालाशाह का निवासस्थान बताया जाता है । वहां शालाशाह ने एक विशाल मंदिर बनवाना शुरू किया था, जो अधूरा पड़ा है । ज्ञात होता है की मंदिर के आरम्भ करने के कुछ दिन बाद शालाशाह स्वर्गवासी हो गये, जिससे वह पूर्ण नहीं हो सका ।

यहां पर जो कुछ ज्ञात हुआ उसीके आधार पर शालाशाह का निबन्ध लिखा गया है । भविष्य में आशा है विद्वत समाज शालाशाह के वंश, गोत्र, बनवाई हुई प्रतिमायें, मंदिरों, वंशावलियों और शिलालेखों सहित परिशोध कर मंत्रोश्वर के जीवनपट पर विशेष झांकी डालने की चेष्टा करेगी और इसी प्रकार अन्य ओसवाल मुत्सद्दियों के जीवनचरित्र लिखकर प्रकाश में लावेगी ।

+ यह लेख राजपुताना म्युजियम की रिपोर्ट ईस १९३० के पृ. ३-४ में प्रकाशित हुआ है ।

× इन सब प्रतिमाओंके शिलालेख अर्बुद-प्रा. जै. लेख संदोह भा. २ मुनि जयन्तविजयजी संपादित में एवं मुनि जिनविजयजी संपादित प्राचीन लेख संग्रह में प्रकाशित हैं ।

નિહ્નવવાદ

લેખક—મુનિરાજ શ્રી દુરંધરવિજયજી

(ગતાંકથી ચાલુ)

**બીજા નિહ્નવ તિષ્ઠગુપ્તાચાર્ય-આત્મવાદ;
સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ વગેરેનું સ્થાપન.**

પ્રદેશી રાજ્યે પોતાનું વક્તવ્ય સમાપ્ત કરીને મૌન ધારણ કર્યું હતે કેશી ગણધર મહારાજ આત્મા, સ્વર્ગ, નરક, પુણ્ય, પાપ વગેરે છે, એ વાત જે રીતે સમજાવે છે તે વિચારીએ.

કેશી ગણધર મહારાજનો ઉત્તર:—“હે રાજન્! તું કહે છે કે મેં આત્માની ખોજ ખૂંચ કરી છે, આત્માને જોવા માટે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા છે, છતાં કોઈ પણ સ્થાને ત્યારે આત્મા ન મળ્યો, ત્યારે મેં નિશ્ચય કર્યો કે ‘આત્મા છે’ એમ જે કહેવાય છે તે મિથ્યા છે.” અને તેથી તું કહે છે કે, ‘હું જે કહું છું તે અવિચારિત નથી.’ પરંતુ તારૂં આ કથન યથાર્થ નથી. આત્મા માટેના તારા પ્રયત્નો ઊંધા હતા માટે તને આત્મા ન મળ્યો. વળી હું પણ આ સંયમ તપ જપ વગેરે કરું છું તે વિચાર વગર કરું છું એમ ન સમજતો. એના ઘણા ફાયદાઓ મેં વિચાર્યા છે. ને મને તે સર્વ સત્ય જણાયાથી મેં આ માર્ગ આચર્યો છે.

જગતમાં જન્મીને ઉદ્ધરપૂર્તિ તેા પશુઓ પણ કરે છે, મનુષ્યો કરતાં તિર્યંચો વિષય-સેવન વિશેષે કરે છે. તિર્યંચોને શારીરિક નીરોગીતા મનુષ્યોથી સારી હોય છે. અર્થાત્ માનવજન્મ પામીને શરીર પુષ્ટ કરવું, વિષયોમાં આસક્ત થવું અને પેટનું ભરવું એ જ જે કર્તવ્ય હોય તેા માનવજન્મ કરતાં પશુજન્મ વિશેષ ઇચ્છનીય છે, પરંતુ મનુષ્યજન્મ પામ્યાનું કર્તવ્ય એ જ છે કે તે પામી તત્ત્વને સમજવાં, સમજીને તત્ત્વમાર્ગે આચરણ કરવું ને અન્તે પરમ તત્ત્વ પ્રાપ્ત કરવું.

સંસારમાં આધિભૌતિક સુખની મારે તારી માફક બિલકૂલ ન્યૂનતા ન હતી, પરંતુ મને એ સર્વ સુખો ક્ષણિક ને અપૂર્ણ સમજાયાં ત્યારે તત્ત્વપ્રાપ્તિને માટે મેં આ માર્ગ જોયો. આ માર્ગે અનેક આત્માઓએ પરમ તત્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે, એમ મેં જાણ્યું એટલે મેં પણ આ માર્ગ ગ્રહણ કર્યો છે. હે રાજન્! તું કહે છે કે ‘આત્માને જોવાને માટે મેં ઘણા પ્રયત્નો કર્યા ને ત્યારે આત્મા ન દેખાયો માટે તે નથી એ તારૂં કથન યુક્ત નથી. કારણ કે જે વસ્તુને જે સ્વભાવ હોય તે સ્વભાવે તે વસ્તુને સમજીએ તેા જ તે વસ્તુ સમજાય. પરંતુ તેના સ્વભાવ કરતાં વિપરીત રીતે તેની તપાસ કરીએ તેા તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકે નહિ.

પવન આંખ વડે દેખી શકાતો નથી. હવે આપણે એક કહીએ કે પવનને આંખ વડે જોવાના અમે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ ત્યારે પવન ન દેખાયો માટે પવન નથી. એ કથન

અંક ૧૦]

નિહ્નવવાદ

[૩૭૩]

જેમ ઉપહસનીય છે તેમ આત્મા અરૂપી છે માટે દેખી શકાતો નથી એટલે આત્મા આંખથી ન દેખાય માટે આત્મા નથી એમ માની શકાય નહિ. પરંતુ જેમ ખીજી રીતે પવન સિદ્ધ છે તેમ આત્મા પણ ખીજી રીતે સિદ્ધ થાય છે.

તારાં માતા પિતા ન આવ્યાં એટલે સ્વર્ગ નરક નથી એ અસત્ય-હે નૃપ! તેં કહ્યું કે મારા પર અત્યન્ત સ્નેહ રાખતાં મારાં માતા પિતા મને અહીં પ્રતિબોધ કરવા માટે ન આવ્યાં એટલે મેં નિશ્ચય કર્યો કે આત્મા, પુણ્ય, પાપ, સ્વર્ગ-નરક વગેરે કંઈ નથી. એવી તારી માન્યતા યોગ્ય નથી. કારણ કે તેઓ ન આવ્યાં માટે તે વસ્તુ જ નથી એમ ન કહી શકાય તેઓના ન આવવામાં ખીજાં અનેક કારણો હોઈ શકે છે.

તારી માતા સ્વર્ગમાંથી ન આવી તે સમ્યન્ધમાં એક દરિદ્રતું દૃષ્ટાંત-કોઈ વખત મુસાફરી કરતાં કરતાં તને કોઈ એક દરિદ્ર મનુષ્યનો કોઈ નગરમાં સમાગમ થયો હોય. તે સમાગમ દરમ્યાન તેની સાથે તારે ગાઢ સ્નેહ બધાઈ ગયો હોય. તેં તેની દરિદ્રતાના નાશ માટે અને તેનો ઉદ્ધાર કરી સારી સ્થિતિમાં મૂકવા માટે તેની સાથે વિચાર્યું હોય અને કહ્યું હોય કે હું એક મોટો રાજા છું, મારી પાસે અપૂટ સંપત્તિ છે, વિપુલ લશ્કર છે, ઘણા દેશ છે, માટે હું તને સુખી કરીશ. એવી વાતચીત પછી ખીજે દિવસે તું તારે માર્ગે અને તે દરિદ્ર મનુષ્ય તેને માર્ગે ચાલ્યો જાય. ઘણું કાળે પણ તું તારા રાજ્ય વ્યવસાયને કારણે તે દરિદ્રનો ઉદ્ધાર કરી શકે નહિ ને તેની સાથે થયેલ સમાગમ, વાતચીત ને તેના ઉદ્ધાર માટે કરેલ વિચાર એ સર્વ વિસરી જાય. અને તે દરિદ્ર દારિદ્રના દુઃખમાં સમ્પડ્યા કરે ને વિચારે કે તે દિવસે તે ગામમાં કોઈ એક માણસ મળ્યો હતો તે ખૂબ સ્નેહ મતાવતો હતો ને કહેતો હતો કે મારે રાજ્ય વગેરે છે ને હું તને સુખી કરીશ. પરંતુ તે માણસ કહેતો હતો તે સર્વ અસત્ય હશે, કારણ કે આટલા સમય સુધી તેણે મારું કંઈ કર્યું નહિ. આ પ્રમાણેનો તે દરિદ્રનો વિચાર જેમ અચોગ્ય છે તે પ્રમાણે સ્વર્ગમાંથી તારી માતા તને સમન્નવવા માટે અહીં ન આવી માટે સ્વર્ગ નથી એમ માનવું એ પણ અચોગ્ય છે.

દેવ-સ્વર્ગનું વર્ણન-સ્વર્ગ સ્વાભાવિક સુન્દર છે. તેમાં દેવો દેવીઓ સાથે ગીત, નાટક ભોગમાં આસક્ત હોય છે. એક એક નાટક હજારો વર્ષ સુધી ચાલે છે. આનંદમાં ને સુખમાં પોતાનો સમય કયાં જાય છે તેની પણ તેઓને ખબર પડતી નથી. ઓછામાં ઓછું પણ દશ હજાર વર્ષનું તેમનું આયુષ્ય હોય છે. આયુષ્ય પરિપૂર્ણ થયેથી જ તેઓનું ત્યાંથી વ્યવન થાય છે. તેટલા જઘન્ય આયુષ્યવાળા દેવોને પણ એકાન્તરે આહારની ઇચ્છા થાય છે. ભોજનને માટે તેઓને રાંધવા સળગાવવા વગેરેની ખટખટ હોતી નથી. ઇચ્છા થવાની સાથે જ તેમને તૃપ્તિ થઈ જાય છે. આપણે ઠલ વખત શ્વાસ લઈએ ત્યારે તેઓ એક વખત શ્વાસ લે છે. ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ 'સાગરોપમનું' ત્યાં આયુષ્ય હોય છે. એક

૧. આ સાગરોપમની સમજ આ પ્રમાણે જાણવી. એક યોજન લાંબા પહોળા ને ઊંડા પ્રમાણ-વાળા એકપલ્ક-ફવામાં દેવકુર ને ઉત્તરકુર ક્ષેત્રના સાત દિવસના ઘેટાના એક અંગુલ માપના એક એક વાળના ૨૦૯૭૧૫૨ કટકા કરીને તેવડે કુવો ઠાંસી ઠાંસીને એવો ભરવો કે તે ફવા ઉપર યદને ચક્રવર્તીની સેના ચાલી જાય તો પણ વધી આવે નહીં. ગંગાને પ્રવાહ પણ તેમાં અવકાશ મેળવી શકે નહિ.

[૩૭૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫

સાગરોપમતા આયુષ્યવાળા દેવો તેનીસ હજાર વર્ષે આહાર અને તેનીશ પખવાડીએ શ્વાસ લે છે. કેશરોમ, નખહાડ્યામ, માંસલોહીચરખી, મળમૂત્ર વગેરે દુર્ગન્ધનીય પદાર્થોથી રહિત તેઓનો દેહ ઘણો જ નિર્મલ હોય છે. તેઓનો શ્વાસોશ્વાસ પણ સુગંધી હોય છે. પ્રસ્વેદ (પસીનો) તેઓને કદી પણ થતો નથી. મનુષ્યની માફક તેઓને નવ નવ માસ સુધી ગર્ભાવાસનાં દુઃખો ભોગવવા પડતાં નથી. ત્યાં ઉત્પન્ન થવાની સાથે અન્તર્બુદ્ધિમાં તેઓ સર્વ ઇન્દ્રિયોથી પૂર્ણ યુવાન નર જેવા, પ્રત્યેક અંગમાં આબૂપણુથી સહિત, વૃદ્ધાવસ્થાથી વિરહિત ને રોગ વગરના શરીરવાળા થાય છે. તેઓની આંખ કદી મીચાતી નથી, મનમાં જે અભિલાષ થાય તે તેઓ પૂર્ણ કરી શકે છે- તેમની પુષ્પશય્યા ને માળા ડરમાતી નથી. ભૂમિથી તેઓ ચાર આંગળ ઉંચે જ રહે છે. તારી માતા તેમજ દેવો મનુષ્ય લોકમાં નથી આવતા તેમાં આ કારણ સમજવું—

સંકંતિ દિવ્યપેમા, વિસયપસત્તાડસમત્તકત્તન્વા ।।

અળહીળમણુઅકજ્ઞા, નરભવમસુહં ન હંતિ સુરા ।।

ચત્તારિ પંચ જોયળ-સયાહં ગંધો ય મણુયલોગસ્સ ।।

હુંડ વચ્છહ જેળં, ન હુ દેવા તેળ આર્વંતિ ।।

હે રાજન! આવા પ્રકારના સુન્દર દેવલોકમાંથી દિવ્ય પ્રેમમાં આસકત-વિષયોમાં લીન, પોતાના કાર્યમાંથી નહિ નિવૃત્ત થયેલા, મનુષ્યને અનધીન કાર્યવાળા, સ્વતંત્ર દેવતાઓ અચુલ એવા આ મનુષ્યલોકમાં આવતા નથી. વળી મનુષ્યલોકમાં દુર્ગન્ધ પુષ્કળ છે. ચારસો^૧ પાંચસો યોજન સુધી ઉંચે તે દુર્ગન્ધ ઉંચે છે તેથી દેવો આ મનુષ્ય-લોકમાં આવતા નથી. તીર્થંકરોનાં ચ્યવન-જન્મ-દીક્ષા-જ્ઞાન ને મોક્ષ વગેરે પ્રસંગે તેમના અલૌકિક પુણ્યથી ખેંચાઈ ને, કોઈ તપસ્વી મુનિઓના તપપ્રભાવથી ને કોઈ ભાગ્યશાલી આત્માના આરાધનથી આવે છે, પરંતુ પ્રયોજન સિવાય દેવો અહીં આવતા નથી. માટે દેવ સુખમાં આસકત થયેલ તારી માતા આરાધન સિવાય તારા અલ્પ પુણ્યના કારણે તને

એવી રીતે ભરીને પણ તેમાંથી સમયે સમયે એક એક કટકો કાઢવો. જ્યારે તે દેવો ખાલી થાય ત્યાં સુધીમાં થયેલ જેટલા સમયો તેટલા કાળને બાદર ઉદ્ધાર પદ્યોપમ કહે છે. હવે જે કટકા ભર્યા છે તે એક એક કટકાના બાદર પૃથ્વીકાય અપર્યાપ્તા જીવના એક શરીરના પ્રમાણવાળા અસંખ્યાત કટકા કરવા, ને તેવા કટકાથી ફરી તે દેવો ભરવો. સમયે સમયે એક એક કટકો કાઢવો જેટલા કાળે ખાલી થાય તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પદ્યોપમ કહે છે. તે સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પદ્યોપમ વડે દ્વીપ સમુદ્ર ગણાય છે. હવે બાદર ઉદ્ધાર પદ્યોપમના સ્વરૂપમાં બતાવેલ કટકાને સમયે સમયે ન કાઢતાં સો સો વર્ષો કાઢીએ અને જેટલા વર્ષો દેવો ખાલી થાય તેટલા વર્ષને બાદર અર્ધાપદ્યોપમ કહે છે. ને સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પદ્યોપમના સ્વરૂપમાં બતાવેલ કટકાને સો સો વર્ષો કાઢીએ અને જેટલા વર્ષો ખાલી થાય તેટલા વર્ષને સૂક્ષ્મ અર્ધા પદ્યોપમ કહે છે. તે સૂક્ષ્મ અર્ધા-પદ્યોપમથી આયુષ્ય મપાય છે. કોડને કોડે ગુણીયે તેને કોડાકોડ કહે છે તેવા દશ કોડાકોડ સૂક્ષ્મ-અર્ધાપદ્યોપમનો એક સાગરોપમ થાય છે.

૧. જો કે ગંધના પુદ્ગલો નવ યોજનથી વધારે ઉંચે જઈ શકતા નથી તો પણ નવ યોજન સુધી ગયેલા પુદ્ગલો બીજા પુદ્ગલોને વાસિત કરે છે તે પુદ્ગલો બીજાને એમ યાવત્ ઉત્કટગન્ધવાળા પુદ્ગલો પાંચ સો યોજન સુધીના પુદ્ગલોને દુર્ગન્ધગપ કરે છે.

અંક ૧૦]

નિહનવવાદ

[૩૭૫]

પ્રતિભોધવા માટે ન આવી. પરંતુ અમે વર્ણન કર્યું એવું સ્વર્ગ તો છે જ, ને તે પુણ્ય કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે.

પિતા નરકમાંથી ન આવ્યા તે વિષયમાં એક શેઠનું ઉદાહરણ:—તારા રાજ્યમાં કોઈ એક શેઠ રહેતો હોય, તે કુટુંબ પરિવારથી પરિવરેલો ને સુખી હોય. કુટુંબનું પરિપાલન સારી રીતે કરતો હોય. તેથી કુટુંબને તેના પ્રત્યે ઘણો સારો પ્રેમ હોય. પરંતુ તે વ્યસનને પરાધીન હોય ને તે કારણે તારા રાજ્યના કાયદા વિરૂદ્ધ આચરણ કરીને રાજ્યનો મહાન ગુનેગાર થાય. રાજ્યરક્ષક પુરૂષો તે શેઠને ગુનેગાર તરીકે પકડી બાંધીને તારી પાસે લાવે તે સમયે તેના કુટુંબજનો તે શેઠને કહે કે, તમે તરતજ પાછા આવજો ને અમારું પાલન પોષણ કરજો કે જેથી અમને સુખ થાય. પરંતુ આજીવન જલજનના પામેલ એ ગુનેગાર પોતાના કુટુંબીઓને મળવા જઈ શકતો નથી. તેમ તારા પિતા તારા પ્રત્યે ઘણા પ્રેમવાળા હોવા છતાં પણ કર્મરાજના મહાન ગુનેગાર થઈને નરકથી બંદિ-ખાનામાં પૂરાયા પછી તને મળવા આવી શકે નહિ તેથી આત્મા-પાપ-નરક વગેરે નથી એમ કહી શકાય નહિ.

નરકનું વર્ણન:—આ પૃથ્વીની નીચે સાત નરકો છે. ત્યાં રહેલા જીવો સ્વાભાવિક રીતે ધુમ્પી હોય છે. તેમનાં શરીરો પારા જેવાં વિકલ ને અસ્તવ્યસ્ત બંધાયેલ હોય છે. તેઓનાં ચાલ આકૃતિ, રૂપ રસ, શબ્દ વગેરે સર્વ અશુભ હોય છે. નરકમાં દુર્ગન્ધ એટલી છે કે જો તે દુર્ગન્ધનો એક પણ અંશ આ મનુષ્યલોકના નગરમાં નાખવામાં આવે તો ત્યાં રહેલા સર્વ જીવો મૃત્યુ પામે. તીક્ષ્ણ કાંટાની શય્યા પર ઝૂંઝૂં, તરવાર યા કરવતની ધાર પર રહીએ, તે કરતાં પણ અધિક દુઃખ ત્યાંની તીક્ષ્ણ અને કડિન પૃથ્વી પર રહેતાં થાય છે. ત્યાં શીત એવી હોય છે કે કોઈ બળવાન લુહારપુત્ર પન્દર દિવસ સુધી અગ્નિમાં મોટા લોઢાના ગોળાને સતત તપાવે ને પછી જો તે ગોળો નરકની ડંડીમાં મૂકે તો ક્ષણ માત્રમાં તે ગોળો ડંડો થઈ જાય, એટલું જ નહિ પણ તેના સર્વ પુદ્ગલો, વિશીર્ણુ થઈ જાય. ત્યાં જીવો ગરમીનું દુઃખ એવું સહન કરી રહ્યા છે કે જો તે જીવોને આ મનુષ્ય લોકમાં ત્યાં વધારેમાં વધારે અસહ્ય ગરમી પડતી હોય ત્યાં લાવવામાં આવે તો ગ્રીષ્મના તીવ્ર તાપથી આકુળ વ્યાકુળ હાથીને, શીતલતાના આવાસરૂપ પુષ્કરણી વાવમાં સ્નાન કરતાં જે આનંદ થાય તેવો આનંદ તે જીવો પામે.

પ્રથમની ત્રણ નરકમાં જીવોને પરમાધામી દેવો દુઃખ આપે છે. તીવ્ર શસ્ત્રથી છેદે છે લોહી ચરખી ને હાડકા વગેરે અશુભ પદાર્થોથી ભરેલી વૈતરણી નદીમાં સ્નાન કરાવે છે, શરીરના નાના નાના કટકા કરીને તપાવેલ તેલમાં તળે છે, કરવતથી કાપે છે, વજ્રના માર મારી મારીને દેહનું ચૂર્ણ કરે છે, બાણ અને બાલાથી પણ અતિ તીક્ષ્ણ અણીઆળા કાંટા છાલ પાનવાળા શાદમકીવ્રક્ષ ઉપર ચડાવે છે, નાના ઘડામાં પૂરીને પછી અન્દર ગરમ સીસું ભરે છે, લોહની પૂતળીને તપાવીને તે સાથે આલિંગન કરાવે છે, આકાશમાં ઉઠાળીને તરવાર કે બાલા ઉપર ઝીલે છે, નાક કાન જલ છેદે છે, આંખો ફેટી નાંખે છે, ગરમ કરેલ રેતીમાં ચણાતી માફક શેકે છે. આવી અસહ્ય વેદના સહન કરતા જીવો કારમી

[૩૭૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

ચીસો પાડે છે પરંતુ તેનું ત્યાં કોઈ સાંભળનાર નથી, તેઓને કોઈ બચાવનાર નથી. ફક્ત પરમકારણિક પ્રભુના જન્મ વગેરે વિશિષ્ટ કર્ત્યાણુક પ્રસંગે તેઓ શાન્તિ અનુભવે છે.

તે જીવે ભૂખથી એવા રીયાતા હોય છે કે આપણા સર્વ ધાન્ય તેઓને ખાવા આપી શકે તે પાપણુ તેમને સંતોષ થાય નહિ. વળી બધા સમુદ્રનાં જળો જો તે જીવેને પીવા માટે આપે તે પાપણુ તેઓની તરસ છીપે નહિ એવી તૃષ્ણ તેઓને દુઃખ આપી રહી હોય છે. થોડો પણુ અધિકાર જીવને આકુળન્યાકુળ કરી મૂકે છે તેો નરકના જીવો સદૈવ નિઃશિક્ષિત અધિકારમાં સંબંધ કરે છે.

તણુ નરક પછી નારકીના જીવો જો કે પરમાધારીનાં દુઃખો ભોગવતા નથી તે પાપણુ તેથી અધિક કામ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-છર્ખા-વગેરેની અત્યંત તીવ્ર લાગણીથી દુઃખી થાય છે. તે લાગણીઓને તેઓ દયાવી શક્તા નથી. લાગણીને અધીન તે જીવો નવી નવી સેના વિકુર્વાને પરસ્પર લડે છે, મોટાં યુદ્ધ કરે છે તે તેથી ખૂબ દુઃખી થાય છે. એ પ્રમાણે

નરયા દસવિહવેયણ, સી-ઉસિણ-ચુહ પિવાસ-કંડુહિં ।

પરવસ્સં-જર-દાહં, ખય-સોગ-ચેવ વેયન્તિ ॥

નરકના જીવો ઠંડી ગરમી-ભૂખ-તરસ-રોગગ્રસ્ત દેહ-પરતંત્રતા-વૃદ્ધાવસ્થા-દાહબય-શોક એમ દશ પ્રકારની વેદના વેદે છે. આ સર્વ પ્રકારનાં દુઃખોને જાણુતા જતાં ન્યારે જીવો પંચેન્દ્રિયનો વધ કરે છે, માંસભક્ષણુ કરે છે, મહાઆરંભોમાં આસક્ત બને છે, મહાપરિગ્રહને વધારામાં જ પ્રયત્નશીલ રહે છે, તે પાપથી પાછા હડતા નથી ત્યારે તેઓ નરકના ભાજન થાય છે તે તેમની સ્થિતિ દીવો હાથમાં જતાં કૃવામાં પડવા જેવી થાય છે.

કેવલજ્ઞાની જિનવરદેવે સર્વ લોકનાં ભાવ કહાય,

સર્વ સત્ય સદ્હતો પણુ તું શાને સંસારે મૂંઝાય ? ॥

દીવો હાથ જતાં પણુ અમૃત ! શાને ઉડે ટૂંપ પડાય ?

એ દુઃખ નરક તણુ હે ચેતન ! કહેને તુજથી કેમ ખમાય ? ॥

લોકાલોકના સર્વ ભાવોના પ્રકાશક વીતરાગ પ્રભુએ આ સર્વ સ્વરૂપ કહ્યું છે માટે મિથ્યા નથી. તેવી નરકમાં અત્યંત દુઃખથી રીયાતો તારો પિતા અહીં આવી ન શકે માટે નરક નથી એમ ન સમજતો.

પુણ્ય-પાપ-અને આત્માની-સિદ્ધિ: ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ન્યારે સુખથી ભરપૂર સ્વર્ગ ને દુઃખથી વ્યાપ્ત નરક છે એ નિશ્ચય થયો ત્યારે **દુઃખં પાપાત્ સુખં ધર્માત્** (દુઃખ પાપથી મળે છે તે ધર્મથી સુખ મળે છે) એટલે સ્વર્ગને માટે ધર્મની પુણ્યની આવશ્યકતા છે તે નરકને માટે પાપની જરૂર છે, માટે પુણ્યપાપ પણુ માનવા આવશ્યક છે, ન્યારે પુણ્યપાપ સિદ્ધ થયાં એટલે તેને કરનાર આંધનાર સાચવનાર છેડનાર અને તેનાં ફળોને ભોગવનાર સચેતન આત્મા માનવો જ જોઈએ.

માટે હે રાજન ! આત્મા-પુણ્ય-પાપ-સ્વર્ગ-નરક-વગેરે છે એ પ્રમાણે-કેશીગણુધર મહારાજે પ્રદેશી રાજને તેના પ્રથમ કથનનો, તેના માતા પિતા સ્વર્ગ નરકમાંથી કેમ ન આવ્યા તેનું કારણ સમજવવાપૂર્વક ઉત્તર આપ્યા પછી આત્મા નથી એ સંબંધમાં રાજાએ બતાવેલ ચોરની પરીક્ષા વગેરેનો જે ઉત્તર આપ્યો તે હવે પછી જોઈશું. (ચાલુ)

श्री जिनैन्द्रप्रतिमानी रचना

लेखक : मुनिराज श्री दर्शनविजयशु

श्री जिनाश्रमोभां जिनमन्दिर, जिनप्रतिमाश्रमो अने जिनैन्द्रपूजना विविध पाठो भणे छे. जिनप्रतिमाश्रमोना वर्णनभां तेना परिपकरने पणु निर्देश करवाभां आवे छे. ते वर्णनो नीचे प्रमाणे छे:—

१ श्री रायपसेषी सूत्र (उपांग भीष्म) —

(१२९) सभाप णं सुहम्माप उत्तरपुरस्थिमेणं पत्थ णं महेगे सिद्धायतणे पणत्ते पगं जोयणसयं आयामेणं पत्तासं जोयणाइं विक्खंभेणं वावत्तरिं जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं सभागमपणं जाव गोमाणसियाओ भूमिभागा उल्लोया तहेष । तस्स णं सिद्धायतणस्स बहुमज्झदेसभाप पत्थ णं महेगा मणिपेट्टिया पणत्ता, सोलस जोयणाइं आयामविक्खंभेणं अट्ट जोयणाइं बाहल्लेणं, तीसे णं मणिपेट्टियाप उव्वरिं पत्थ णं महेगं देवच्छंदं पणत्ते, सोलस जोयणाइं आयामविक्खंभेणं साइरेगाइं सोलस जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं सव्वरयणामप जाय पडिक्खे पत्थं णं अट्टसयं जिणपडिमाणं जिणुस्सेहप्पमाणमित्ताणं संनिखित्तं संचिट्ठति, तासि णं जिणपडिमाणं इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते, तंजहा—तवणिज्जमया इत्थतलपायतला, अंकामयाइं नक्खाइं अंतोलोहियक्खपडिसेगाइं, कणगामईओ जंघाओ, कणगामया जाणु, कणगामया ऊरु, कणगामईओ गायल्लट्टीओ, तवणिज्जमयाओ नाभीओ, रिट्टामईओ रोमराईओ, तवणिज्जमया चुचुया, तवणिज्जमया तिरिवच्छा सिलप्पवालमया ओट्टा, फालियामया दंता, तवणिज्जमईओ जीहाओ, तवणिज्जमया तालुया, कणगामईओ नासिगाओ अंतोलोहियक्खपडिसेगाओ, अंकामयाणि अच्छीणि अंतो लोहियक्खपडिसेगाणि [रिट्टामईओ ताराओ] रिट्टामयाणि अच्छिपत्ताणि, रिट्टामईओ भमुहाओ, कणगामया कवोला, कणगामया सवणा, कणगामईओ णिडालपट्टियातो, वइरामईओ सीसघडीओ तवणिज्जमईओ केसंतकेसभूमिओ रिट्टामया उव्वरि मुद्धया ।

(१३०) तासि णं जिणपडिमाणं पिट्टतो पत्तेयं पत्तेयं छत्तधारगपडिमाओ पणत्ताओ, ताओ णं छत्तधारगपडिमाओ हिमरययकुंदेदुप्पगासाइं सकोरंटमल्लदामधवल्लाइं आयवत्ताइं सलीलं धारेमाणीओ धारेमाणीओ चिट्ठति, तासि णं जिणपडिमाणं उभओ पासे पत्तेयं पत्तेयं चामरधारपडिमाओ पणत्ताओ, ताओ णं चामरधारपडिमाओ चट्टपहवयरवेहलियनज्जामणिरयणखचियचित्तदंडाओ सुहुमरयतदीहवालाओ संखककुंदइगरयअमतमहियफेणपुंजसन्निकासाओ भवल्लाओ चामराओ [पृ० १७९ पं० २-] सलीलं धारेमाणीओ धारेमाणीओ चिट्ठति, तासि णं जिणपडिमाणं पुरतो दो दो नागपडिमाओ जक्खपडिमाओ भयपडिमाओ कुंडधारपडिमाओ सव्वरयणामईओ अच्छाओ जाव चिट्ठति ।

—पं. भेयरदास श्रवराज दोशी सम्पादित रायपसेषीधुसुत्त. पृष्ठ २२८ थी २३२.

[૩૭૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[૫૫ ૫]

(૧૨૯) સુધર્મા સભાની ઉપર આઠ આઠ મંગળો છત્રો અને ધન્યો વગેરે શોભાજનક પદાર્થો દીપી રહ્યાં છે. એ સભાની ઉત્તર-પૂર્વ એટલે ઈશાન ખૂલામાં સો ચોજન લાંબું, પચાસ ચોજન પહોળું અને બહોંતેર ચોજન ઉંચું એવું એક મોટું સિદ્ધાયતન આવેલું છે. એ સિદ્ધાયતનની બધી શોભા સુધર્માસભાની જેવી સમજવાની છે.

એ સિદ્ધાયતનની વચ્ચોવચ્ચ સોળ ચોજન લાંબી પહોળી આઠ ચોજન જડી એવી એક મોટી મણિપીઠિકા આવેલી છે. એ પીઠિકાની ઉપર સોળ ચોજન લાંબો પહોળો અને તે કરતાં થોડો વધારે ઉંચો એવો સર્વરત્નમય એક મોટો દેવછંદક ગોડવેલો છે. તેના ઉપર જિનની ઉંચાઇએ જાંચી એવી એકસો ને આઠ જિન પ્રતિમાઓ ઘિરાળેલી છે.

એ પ્રતિમાઓના હાથપગનાં તળીયાં તપનીયમય, નખો વચ્ચે લોહિતાક્ષરત્ન જડેલ અંક રત્નના, જાંઘો, જનુઓ, ગરૂઓ અને દેહલતા કનકમય, નાભી તપનીયમય, શેમરાઈ રિષ્ટરત્નમય, ચુચુકો^૧ અને શ્રીવત્સ તપનીયમય, અન્ને ઝોષ્ટો પ્રવાલમય, દાંતો સ્ફટિકમય, જીભ અને તાળવું, તપનીયમય, નાસિકા વચ્ચે લોહિતાક્ષરત્ને જડેલ કનકમય, આંખો વચ્ચે લોહિતાક્ષરત્ને જડેલ અંકરત્નમય, કીટ્ટીઓ આંખની પાંપણો અને ભવાંઓ રિષ્ટરત્નમય, અન્ને કપોળો, કાન અને ભાલપટ્ટ કનકમય માથાની ઘડીઓ વજ્રમય, માથાના વાળ ઉગવાની ચામડી તપનીયમય અને માથા ઉપરના વાળ રિષ્ટરત્નમય છે.

(૧૩૦) તે દરેક જિનપ્રતિમાઓની પાછળ, માળાવાળાં ઘોળાં છત્રો ધરી રાખનારી છત્રધારક પ્રતિમાઓ છે, અન્ને બાજુએ મણિકનકમય ચામરને પીંજતી ચામરધારક પ્રતિમાઓ છે.

વળી તે દરેક જિન પ્રતિમાઓની આગળ સર્વ રત્નમય એવી જે જે નાગપ્રતિમાઓ, ભૂતપ્રતિમાઓ, અને કુંડધારક પ્રતિમાઓ આવેલ છે.^૨

—પં. બેચરદાસ જીવરાજ દોશી કૃત રાયપસેણુપ્રયસુતનો સાર, પૃ. ૮૪, ૮૫
૨ શ્રીજીવાજીવાભિગમ સૂત્ર (ઉપાંગ ત્રીજું)

તત્થ ણં દેવચ્છંદપ અટ્ટસતં જિણપડિમાણં જિણુસ્સેહ્પમાણમેત્તાણં સંણિખિલ્લં
ચિટ્ટુહ્ તાસિ ણં જિણપડિમાણં અયમેયારૂવે વણ્ણાવાસે પણ્ણત્તે, તંજહા,
તવણિજ્જમતા હત્થતલા અંકામયાહં ણક્ખાહં અંતોલોહિયક્ખપરિસેયાહં કણ-
ગમયા પાદા કણગામયા ગોપ્પા કણગામતીઓ જંઘાઓ કણગામયા જાણૂ કણ-

૧ પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃતભાષામાં પુરૂષના સ્તનેને ચુચુક અને સ્ત્રીના સ્તનેને સ્તન કહે છે. કોઈ સ્થાનકમાર્ગી ભાઈ ચુચુકને અર્થ સ્ત્રીના સ્તન કરી નામે છે તે તેની વ્યાકરણ કે ભાષા વિષયક અજ્ઞાનતાને આભારી છે. લે.

૨ સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓ આ પ્રતિમા સંબંધી પાઠને દેખીને તે કલ્પિત પાઠ છે, એમ કહી ચોતાના અનુયાયીઓને બુદ્ધુ ન સમજાવે એટલા ખાતર મેં અહીં બાજુજીવાળા કે આગમોદય સમિતિ-વાળા રાયપસેણી સૂત્રનો પાઠ આપ્યો નથી, કિન્તુ પં બેચરદાસજીએ સંશોધન કરીને છપાવેલ રાયપસેણુપ્રયસુતનો મૂળ પાઠ તથા સાર આપ્યો છે. વિવેકી મનુષ્ય સમજી શકશે કે જિનાગમમાં જિનવરેન્દ્રની પ્રતિમાનું કેવું સુંદર આલેખન છે !

અંક-૧૦]

શ્રી જિનેન્દ્ર પ્રતિમાની રચના

[૩૭૯]

ગામયા ઠૂરૂ કણગામયાઓ ગાયલટ્ટીઓ તવણિજ્જમતીઓ જામીઓ રિટ્ટામતીઓ
 રોમરાતીઓ તવણિજ્જમયા ચુચ્ચુયા તવણિજ્જમતા સિરિવચ્છા કણગમયાઓ
 ઘાહાઓ કણગમઈઓ પાસાઓ કણગમતીઓ ગીવાઓ રિટ્ટામતે મંસુ સિલપ્પવા-
 લમયા ઉટ્ટા ફલિહામયા દંતા તવણિજ્જમતીઓ જીહાઓ તવણિજ્જમયા તાલુયા
 કણગમતીઓ પાસાઓ અંતોલોહિતક્ષપરિસેયાઓ અંકામયાઈ અચ્છીણિ
 અંતોલોહિતક્ષપરિસેતાઈ પુલગમતીઓ દિટ્ટીઓ રિટ્ટામતીઓ તારગાઓ
 રિટ્ટામયાઈ અચ્છિપ્પતાઈ રિટ્ટામતીઓ મમુહાઓ કણગામયા કવોલા કણગામયા
 સવળા કણગામયા ણિહાલા વટ્ટાવઈરામતીઓ સીસઘડીઓ તવણિજ્જમતીઓ
 કેસંતકેસમ્મીઓ રિટ્ટામયા ઉવરિ મુદ્દજા । તાસિ ણં જિણપડિમાણં પિટ્ટતો
 પત્તેયં પત્તેયં છત્તધારપડિમાઓ પળ્લતાઓ, તાઓ ણં છત્તધારપડિમાઓ હિમર-
 તતકુંદેદુસપ્પકાસાઈ સકોરંટમહ્લદામધવલાઈ આતપ્પત્તાતિં સલીલં ઓહારમા-
 ણીઓ ચિટ્ટંતિ । તાસિ ણં જિણપડિમાણં ઉમઓ પાસિ પત્તેયં પત્તેયં ચામરધાર-
 પડિમાઓ પલ્લતાઓ, તાઓ ણં ચામરધારપડિમાઓ ચંદપ્પહવઈરવેરુહિયનાણા-
 મણિકણગરયણવિમલમહરિહતવણિજ્જુજ્જલવિચિત્તદંડાઓ ચિલિયાઓ સંઘંકકું-
 દદગરયઅમતમથિતકેળપુંજસણિકાસાઓ સુહુમરયતદીહવાલાઓ ધવલાઓ
 ચામરાઓ સલીલં ઓહારેમાણીઓ ચિટ્ટંતિ । તાસિ ણં જિણપડિમાણં પુરતો
 દો દો નાગપડિમાઓ દો દો જક્ષપડિમાઓ દો દો મૂતપડિમાઓ દો દો
 કુંડધારપડિમાઓ વિણઓજયાઓ પાયવડિયાઓ પંજલિઉડાઓ સંણિવિચ્છતાઓ
 ચિટ્ટંતિ સવ્વરયણામતીઓ અચ્છાઓ સળ્લાઓ લળ્લાઓ ઘટ્ટાઓ મટ્ટાઓ ણીર-
 યાઓ ણિપ્પંકાઓ જાવ પડિરૂવાઓ ॥

—આગમોદય સમિતિ સમ્પાદિત, જીવાજીવાભિગમસૂત્ર, પ્રતિપત્તિ-૩. પૃષ્ઠ ૨૩૨, ૨૩૩.

અર્થ—ત્યાં દેવજાંદામાં તીર્થકરની ઊચાર્ઠ પ્રમાણે ઉચી ૧૦૮ જિનપ્રતિમાઓ છે.
 જેનું ફેપવર્ણન આ પ્રમાણે છે—

એ પ્રતિમાઓના હાથપગનાં તળિયાં લાલ સોનામય, નખો અંદર લોહિતાક્ષના છાંટા-
 વાળા અને અંકરત્નમય, પગ ઘૂંટી જઠા બનુ ઊરુઓ અને ગાત્રયષ્ઠિ સોનામય, નાભી તપ-
 નીયમય, શેમનાજી રિષ્ટરત્નમય, સુસુકા અને શ્રીવત્સ તપનીયમય, હાથ, પડખાં અને ગળું
 સોનામય, શ્મશ્રુ રિષ્ટરત્નમય, ઝોખાં પ્રવાલમય, દાંતો સ્ફટિકરત્નમય, જીભ તપનીયમય, તાળવું
 તપનીયમય, નાક અંદર લોહિતાક્ષની છાંટવાળું અને કનકમય, આંખો અંદર લોહિતાક્ષના છાંટવાળી
 અને અંક રત્નમય, દષ્ટિઓ પુલકમય, કાકાઓ, પાંપણો અને ભંવરો રિષ્ટરત્નમય, કપોલ કાન
 અને લલાટ કનકમય, માથાની ખાપડી ગોળવજ્રમય, વાળવાળી ચામડી તપનીયમય અને માથાના
 વાળો રિષ્ટરત્નમય છે.

તે દરેક જિનપ્રતિમાઓની પાછળ એકેક છત્રધારની પ્રતિમાઓ છે, જે અરફ ચાંદી કુંદ
 અને ચંદ્ર જેવા પ્રકાશતા કોરંટની માળાવાળા અને સફેદ છત્રોને લીલાપૂર્વક ધરી રહેલ છે.

તે દરેક જિનપ્રતિમાઓને અને પડખે એકેક ચામરધારીની પ્રતિમાઓ છે, જેઓ
 સંદ્રપ્તભ વજ્ર વૈકુણ્ઠ વિવિધ ગણિઓ કનક અને સ્વચ્છ મોંઘા તપનીયથી ઉચ્ચા તેગજ વિચિત્ર

[૩૮૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

દાંડીવાળા શંખ અંક કુદ જળકણુ રજત અને મંથનથી ઉઠેલ શીણુ પૂંજ સમાં સૂક્ષ્મ તથા લાંબા રજતના વાળવાળી અને ઘોળાં ચામરોને લીલાપૂર્વક ધારી રહેલ છે.

તે દરેક જિનપ્રતિમાઓને આગળ એ એ નાગપ્રતિમાઓ બબ્બે યક્ષ પ્રતિમાઓ બબ્બે ભૂતપ્રતિમાઓ અને બબ્બે કુંડધારં પ્રતિમાઓ છે જે વિનયથી નમતી પગમાં પડતી અને અંજલિબદ્ધ બની રહેલ છે.

* આ દરેક પ્રતિમાઓ સર્વરત્નમય સ્વચ્છ સુંદર પારીક કામળ લીસી અવસ્થિત રજે-રહિત નિષ્પંક અને યાવત..... આદર્શ પ્રતિબિંબ જેવા છે. (ચાલુ)

“ હવે લેખો ન મોકલશો ”

“ કલ્યાણ ”ના તંત્રીનો પત્ર

‘કલ્યાણ’ માસિકના ‘સાધનાંક’ માટે જૈનધર્મ સંબંધી લેખો મોકલવા માટે આ માસિકના એપ્રિલ માસના અંકમાં અમે પૂર્ણ મુનિરાજને તેમજ અન્ય વિદ્વાનોને વિનંતિ કરી હતી. આ પછી અમે લેખો મોકલવાની છેલ્લી તારીખ આખત ‘કલ્યાણ’ના તંત્રીને પૂછાવતાં તેમના તરફથી અમને તેમના તા. ૧૮-૫-૪૦ના પત્રથી જવાબ મળ્યો છે જેમાં તેઓ જણાવે છે કે-“ અમારી પાસે ‘સાધનાંક’ માટે જૈનધર્મ સંબંધી અત્યાર સુધીમાં ઘણા લેખો આવી ગયા છે, જેટલા લેખો આવી ગયા છે તેટલાને પણ સ્થાન મળવું શક્ય નથી, તેથી હવે પછી નવા લેખો મોકલાવશો નહીં. ”

‘કલ્યાણ’ના તંત્રીનો આ જવાબ અમે જનતાની જાણ માટે પ્રગટ કરીએ છીએ.

વ્ય.

સ મા યા ર

પ્રતિષ્ઠા—(૧) ખોરીજ (પેથાપુર પાસે)માં વૈશાખ સુ. ૪ પૂ. પં. રવિવિમળજી ગણિના હાથે શ્રી. મહાવીર જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૨) ખેડા (મારવાડ)માં પૂ. આ. વિજય-ક્ષમાભદ્રસૂરિજના હાથે પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૩) ધાનેરામાં વૈશાખ સુ. ૧૪ના દિવસે પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૪) કુલથાના (મારવાડ)માં વૈશાખ વ. ૫ પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૫) આહોર (મારવાડ)માં વૈશાખ સુ. ૧૪ પૂ. આ. વિજયતીન્દ્રસૂરિજના હાથે પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૬) ફલોધિમાં વૈશાખ સુ. ૩ પૂ. આ. વિજયલલિતસૂરિજના હાથે પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૭) બનકાડા (કુંગરપુર)માં વૈશાખ સુ. ૬ પૂ. આ. વિજયઉમંગસૂરિજના હાથે પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૮) અનુપશહેર (પંજાબ)માં વૈશાખ વ. ૬ પ્રતિષ્ઠા થઇ. (૯) બ્યાવરમાં વૈશાખ સુ. ૬ પૂ. સુ. જ્ઞાનસુંદરજીના હાથે પ્રતિષ્ઠા થઇ.

દીક્ષા—(૧) મુંબઈમાં વૈશાખ સુ. ૬ જામનગરના ભાઈ છપ્પીલલાસ પોપટલાલે પૂ. પં. પ્રીર્તિવિજયજી ગણિપાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ કંચનવિજયજી રાખીને તેમને પંન્યાસજી મહારાજના શિષ્ય બનાવવામાં આવ્યા. (૨-૩-૪) પાલીતાણામાં વૈશાખ સુ. ૩ પૂ. આ. વિજયલલિતસૂરિજએ ત્રણ ભાઈઓને દીક્ષા આપી. સીહોરના શા. હિંમતલાલ ભાઈચંદ હડીચંદનું નામ મુનિ હર્ષવિજયજી રાખી તેમને મુનિ શ્રી ભુવનવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા. સુરતના શા. રમણલાલ વનેચંદનું નામ મુનિ રસિકવિજયજી રાખી તેમને મુનિ દોલતવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા. નવસારીના શા. ગુલાબચંદ પાનાચંદનું નામ મુનિ જ્ઞાનમુનિજી રાખી તેમને મુનિ નિપુણમુનિજીના શિષ્ય બનાવ્યા. (૫) મહેસાણામાં વૈશાખ સુ. ૩ ખંભાતના શા. કેશવલાલ છોટાલાલે પૂ. આ. ઋદ્ધિસાગરસૂરિજ પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ કૈવલ્યસાગરજી રાખીને તેમને પૂ. આ. કીર્તિસાગરસૂરિજના શિષ્ય બનાવ્યા. (૬) ગદગમાં વૈશાખ વ. ૬ પેટલાદવાળા ડૉ. ચીમનલાલ સાકળચંદે પૂ. આ. વિજયરામચંદ્રસૂરિજ પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ મહાપ્રભવિજયજી રાખીને તેમને આચાર્ય મહારાજના શિષ્ય બનાવ્યા. (૭) અંધેરીમાં વૈશાખ શુ. ૬ અમદાવાદના નાણાવટી જસાભાઈએ પૂ. સુ. કનકવિજયજી પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ પૂર્ણભદ્રવિજયજી રાખીને તેમને કનકવિજયજી મહારાજના શિષ્ય બનાવ્યા. (૮) આહોરનાં નિમ્યાહેડા(માળવા)ના શેઠ બાગમલજીના પુત્ર કેશરીમલજીએ વૈશાખ શુ. ૧૪ પૂ. આ. વિજયતીન્દ્રસૂરિજ પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ રંગવિજયજી રાખીને તેમને આચાર્ય મહારાજના શિષ્ય બનાવ્યા.

પંન્યાસપદ—પાલીતાણામાં વૈશાખ શુ. ૩ પૂ. સુ. કપૂરવિજયજીના શિષ્ય મુનિ કલિતવિજયજીને પૂ. આ. વિજયલલિતસૂરિજએ પંન્યાસપદ આપ્યું.

સ્વી કા ર

સુભાષિત-પદ્ય-રત્નાકર ભાગ ૪-સંત્રાહક-મુનિરાજ શ્રી વિશાળવિજયજી, પ્રકાશક શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જ્ઞેન ગ્રંથમાળા, છોટાસરાફા ઉજ્જૈન. મૂલ્ય સવા રૂપિયો.

શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ માહાત્મ્ય-કર્તા મુનિરાજ શ્રી યશોભદ્રવિજયજી, પ્રાસિરથાન શેઠ જગનલાલ અમરચંદ ખંભાત મૂલ્ય-સદુપયોગ

Reg.d No. B. 3801

કિંમતમાં ૫૦ ટકા ઘટાડો

આજે જ મંગાવો

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

નો

શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક

આ વિશેષાંકમાં ભગવાન મહાવોરસ્વામીના જીવન સંબંધી, જુદા જુદા વિદ્વાનોએ લખેલા અનેક ઐતિહાસિક લેખો આપવામાં આવ્યા છે.

મૂળ કિંમત બાર આના, ઘટાડેલી કિંમત છ આના

(ટપાલ ખર્ચ એક આનો)

કળા અને શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ સર્વાંગ સુંદર

ભગવાન મહાવીરસ્વામી

નું

ત્રિરંગી ચિત્ર

ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર શ્રી કનુભાઈ દેસાઈ પાસે તૈયાર કરાવેલું આ ચિત્ર પ્રભુની પરમ શાંત મુદ્રા અને વીતરાગભાવનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે.

૧૪" x ૧૦"ની સાઇઝ, ભડા આટું કાઠું ઉપર સોનેરી બોર્ડર સાથે

મૂળ કિંમત આઠ આના, ઘટાડેલી કિંમત ચાર આના

(ટપાલ ખર્ચ દોઢ આનો)

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગભાઈની વાડી, ધીકાંટા, અ મ દા વા દ